

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ
КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему

*«Розробка та шляхи реалізації міжнародного
інвестиційного проекту «Відкриття туристичної
агенції» в Естонії»*

Виконала: здобувач IV курсу, групи МЕВ-18
Спеціальності 292 Міжнародні економічні
відносини

Кисіль Владислава Дмитрівна

Керівник: Професор, д.е.н. Кузьмінов С.В

Дніпро

2020

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Перший (бакалаврський) рівень

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Затверджую:

Зав. кафедри _____

(підпис, прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

“ ____ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачу _____

1. Тема роботи: "Розробка та шляхи реалізації міжнародного інвестиційного проекту «Відкриття туристичної агенції» в Естонії"

2. Керівник роботи: Професор, д.е.н. Задоя Анатолій Олександрович.

Затверджені наказом від " ____ " _____ 20__ р., № _____

3. Термін здачі здобувачем закінченої роботи: 1 червня 2020 р.

4. Цільова установка та вихідні дані до роботи: розробка, обґрунтування та аналіз ефективності й доцільності втілення міжнародного інвестиційного проекту відкриття туристичної агенції у м. Таллінн (Естонія).

5. Зміст роботи (перелік питань, які належить розробити):

- 1) Економіка Естонії: сучасний стан, тенденції розвитку та основні проблеми;
- 2) Зовнішньоекономічна діяльність Естонії: міжнародний рух товарів та капіталу;
- 3) Розробка міжнародного інвестиційного проекту щодо створення підприємства (тур агенції) з надання послуг клієнтам у м. Таллінн.

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали, посада)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	Задоя А.О., зав. кафедри		
Розділ 2	Задоя А.О., зав. кафедри		
Розділ 3	Задоя А.О., зав. кафедри		

7. Дата видачі завдання _1 лютого 2020 р. _____

8. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Визначення теми роботи та узгодження її з керівником	15.03.20	
2.	Розробка плану роботи та узгодження його керівником	20.03.20	
3.	Підготовка першого розділу	01.04.20	
4.	Підготовка другого розділу	15.04.20	
5.	Підготовка третього розділу	15.05.20	
6.	Подача завершеної роботи	01.06.20	
7.	Попередній захист роботи	10.06.20	
8.	Захист роботи	20-25.06.20	

Здобувач

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кисіль В. Д. Розробка та шляхи реалізації міжнародного інвестиційного проекту «Відкриття туристичної агенції» в Естонії

У роботі проведено дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку економіки Естонії за останні п'ятнадцять років. Виявлено, що Естонія є однією з найуспішніших країн Європейського Союзу, яка демонструє високі темпи економічного росту та успіхи у міжнародних економічних відносинах. Разом з тим, країна відчуває дефіцит робочої сили через відкриті кордони та відтік трудових ресурсів до інших країн ЄС. Встановлено, що сприятливий інвестиційний клімат в Естонії є одним з пріоритетів держави, що створює сприятливі умови для організації підприємств. Розроблено міжнародний інвестиційний проект зі створення туристичної агенції в Таллінні за рахунок власних коштів інвестора з України. Проведено розрахунки основних показників, які дали змогу оцінити інвестиційні привабливість запропонованого проекту.

Ключові слова: економіка Естонії, інвестиційний клімат, сфера послуг, туризм, інвестиційна привабливість, зовнішні інвестиції

SUMMARY

Kysil V. D. Development and implementation of the international investment project «Opening a travel agency» in Estonia

The paper examines the current state and trends of the Estonian economy over the past fifteen years. It was found that Estonia is one of the most successful countries in the European Union, which demonstrates high rates of economic growth and success in international economic relations. At the same time, the country is experiencing labor shortages across open borders and an outflow of labor to other EU countries. It is established that a favorable investment climate in Estonia is one of the priorities of the state, which creates favorable conditions for the organization of enterprises. An international investment project has been developed to establish a travel agency in Tallinn at the expense of an investor from Ukraine. The calculations of the main indicators that allowed to assess the investment attractiveness of the proposed project.

Keywords: economy of Estonia, investment climate, services, tourism, investment attractiveness, foreign investment

**Розробка та шляхи реалізації міжнародного інвестиційного проекту
«Відкриття туристичної агенції» в Естонії**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
 РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІКА ЕСТОНІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ.....	10
1.1. Загальна характеристика розвитку естонської економіки за останні 15 років.....	10
1.2. Структурні зміни в економіці Естонії за роки перебування у ЄС.....	15
1.3. Ринок праці Естонії та її участь у міжнародних міграційних процесах.....	19
 РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕСТОНІЇ: МІЖНАРОДНИЙ РУХ ТОВАРІВ ТА КАПІТАЛУ.....	23
2.1. Експортно-імпортна діяльність Естонії.....	23
2.2. Масштаби та основні напрямки прямого закордонного інвестування в естонську економіку.....	25
2.3. Оцінка інвестиційного клімату Естонії та ступеня його привабливості для українських інвесторів.....	30
 РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ ЩОДО СТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА (ТУРАГЕНЦІЇ) З НАДАННЯ ПОСЛУГ КЛІЄНТАМ.....	34
3.1. Аналіз ринку послуг клієнтам у Талліні (столиці Естонії).....	34
3.2. Обґрунтування інвестиційного проекту щодо створення турагенції, оцінка потреби в інвестиційних ресурсах та визначення джерел їх залучення.....	45
3.3. Розрахунок очікуваних доходів та оцінка економічної привабливості інвестиційного проекту.....	53
 ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	61

ДОДАТКИ.....	64
--------------	----

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
---------------------------------	----

ВСТУП

Туризм в Естонії відіграє важливу роль в економічному розвитку країни, значною мірою сприяючи конкурентоспроможності, експорту та економічному піднесенню Естонії. Серед ресурсів, що приваблюють до Естонії значну кількість туристів, можна відзначити багатство природи, красу морів, курорти на морському узбережжі, туристичні центри на озерах, відпочинок на островах, «сільський туризм» на хуторах і фермах в естонській «глибинці», багато національних парків і заповідників, давню і самобутню культуру, чудові пісенні фестивалі тощо. Збільшення кількості туристичних візитів протягом останніх двох десятиліть свідчить про зростання інтересу іноземних туристів до країни, а отже, і про широкі перспективи розвитку естонської туристичної галузі.

Інвестиції в туристичну сферу Естонії обумовлені розвитком туризму, що підтримується відповідною державною політикою, та спрямовані на диверсифікацію туризму і мотивацію відвідувачів продовжити своє перебування в Естонії або збільшити кількість відвідувань. Для потенційних інвесторів Естонія приваблива тим, що тривалий час є одним з лідерів у галузі людського капіталу, цифрових можливостей та простоти ведення бізнесу. Це створює конкурентне середовище, яке дозволяє розробляти та надавати глобальні рішення та послуги. Конкурентна економіка Естонії підтримує транснаціональні компанії, що є важливим для залучення в країну інвестицій від туристичних компаній міжнародного рівня.

Актуальність даної теми обумовлена необхідністю оцінки та аналізу туристичного потенціалу Естонії, перспектив його використання під час створення та функціонування туристичної агенції, а також незначною увагою до туристичної галузі Естонії в українській науковій економічній літературі.

Мета дослідження полягає у визначенні шляхів розробки та реалізації міжнародного інвестиційного проекту з надання послуг клієнтам (туристичної агенції) у м. Таллінн. Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- 1) розглянути основні тенденції та проблеми економіки Естонії за останні 15 років;
- 2) проаналізувати зовнішньоекономічну діяльність Естонії сучасного періоду;
- 3) охарактеризувати інвестиційний клімат Естонії;
- 4) визначити економічну привабливість міжнародного інвестиційного проекту з надання послуг клієнтам (туристичної агенції) у м. Таллінн.

Об'єктом дослідження у даній роботі є туристична галузь Естонії.

Предмет дослідження - перспективи реалізації міжнародного інвестиційного проекту у сфері туризму.

У процесі проведення дослідження були використані такі методи, як метод аналізу і синтезу (для розгляду окремих явищ розвитку сучасної естонської економіки та визначення його основних тенденцій), системно-структурного аналізу (для визначення основних структурних змін в економіці), економіко-статистичний метод (для кількісних оцінок основних тенденцій сучасної економіки Естонії), статистико-графічний метод (для узагальнення статистичних даних у вигляді діаграм і таблиць).

Практична значущість роботи полягає у можливості використання її результатів під час впровадження досвіду Естонії в організацію інвестиційної діяльності, в управління підприємствами туристичного сектору, в розробку туристичної інфраструктури в Україні. Також результати роботи можуть бути використані для підготовки до лекційних та семінарських занять з міжнародної економіки, інвестиційної діяльності, галузевої економіки.

Структура роботи відповідає її меті та поставленим завданням і включає вступ, три розділи, 9 підрозділів, висновки та пропозиції, список використаних джерел, а також додатки.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІКА ЕСТОНІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ

1.1. Загальна характеристика розвитку естонської економіки за останні 15 років

Естонія - країна на півночі Європи, що межує з Фінською затокою та Балтійським морем. Країна має унікальну місцевість, яку складають скелясті пляжі, ліси, багато озер та островів. Також в Естонії один з найвищих у світі рівень цифрових технологій. До характеристик Естонії також відносять дуже високий рівень грамотності населення (99,8%) та одну з найнижчих у світі густоту населення (1,3 мільйона чол. населення на площі трохи більше 45 тис. квадратних кілометрів) [50]. Естонія вважається найбільш прогресивною країною з ринковою економікою серед країн Балтійського регіону, тобто найбільш активно впроваджує ринкові відносини та ринкову інфраструктуру. Це економіка з одним з найвищих рівнів доходу в Євросоюзі. ВВП Естонії на 2019 р. становив 28 млрд євро, а її економіка, серед інших особливостей, характеризується фіксованим податком на прибуток, низьким державним боргом, режимом вільної торгівлі, збалансованим державним бюджетом, конкурентним комерційним банківським сектором та електронними послугами [50]. Економіка Естонії є малою відкритою економікою, що обумовлює її вразливість від зовнішніх шоків (зокрема, світових економічних криз). Тому особливо гострими для неї є загрози інфляції та безробіття. Сучасну макроекономічну політику країни зумовлює приєднання до зони євро в 2011 р. [6, с. 46].

Успіхи сучасного економічного розвитку Естонії стали можливими завдяки економічним реформам початку 1990-х рр., серед яких лібералізація торгової політики, тотальна приватизація, максимальне відкриття ринку та створення комфортних умов для прямих іноземних інвестицій, всіляке сприяння залученню інформаційних технологій в сектор регулювання економіки [32]. Вихідні умови, серед яких невеликі розміри економіки та внутрішнього ринку, слабка ресурсна

забезпеченість, відсутність великих конкурентоспроможних підприємств реального сектору, вигідне економіко-географічне розташування як транспортного вузла, стали для Естонії основними факторами у виборі стратегії розвитку сервісної економіки з виходом на світові ринки [25, с. 137].

Після виходу з кризи 2008-2009 рр. на зростання Естонії вплинула несприятлива регіональна ситуація (європейські санкції проти Росії 2014 р. та наступні контрсанкції). Після фіксації найшвидшого за п'ять років зростання у 2017 р. економіка сповільнилася до оцінок +4,3% у 2019 р. Головним рушієм зростання були приватні інвестиції разом із внутрішнім споживанням, тоді як слабший зовнішній попит впливав на промислове виробництво [55].

За даними державного контролюючого відомства на 2013-2014 рр., протягом кількох років зростали видатки державного бюджету на соціальний захист, оборону, а близько половини фіксованих видатків державного бюджету становили видатки на державне пенсійне страхування, медичне страхування, фінансову допомогу для сімей, батьківські компенсації та інші видатки соціальної сфери [28, с. 14]. При цьому власне доходи держави спрямовані переважно на забезпечення фіксованих видатків, а інвестування у сталий розвиток відбувається насамперед за рахунок зовнішніх запозичень [28, с. 16].

Промисловий сектор Естонії займається виробництвом хімічної продукції, текстилю, машин, обладнання, електроніки, сланцевої енергії та деревини. Важливою галуззю промисловості Естонії є суднобудування. Компанії суднобудівного сектору займаються виробництвом катерів і кораблів, які використовуються як для рекреаційних, так і для комерційних цілей. Провідними галузями також є деревообробна промисловість, виробництво продуктів харчування та металургія [51, р. 17]. Металева промисловість Естонії передбачає будівництво машин та обладнання. Металургія зосереджена в районах Тарту, Іда-Вірумаа, Таллінн та його околиці [50].

В енергетичному секторі Естонії найрозвиненішою галуззю є видобування сланцевої нафти. Сланцева галузь майже повністю забезпечує виробництво електроенергії в країні (понад 90% виробленої електроенергії). Також в

енергетичному секторі розвивається альтернативна енергетика. Альтернативні джерела енергії, які використовуються в Естонії, - це деревина, біомаса, торф та відновлювана енергія вітру [50].

Естонія, як і інші країни Балтійського регіону, має досить високу частку сфери послуг у структурі ВВП - більше 60%. Сектор послуг в Естонії складається з транспортних, телекомунікаційних та банківських підгалузей.

Транспортні послуги передбачають сприятливу інфраструктуру, що призвело до покращення торгових операцій в Естонії. Наприклад, країна має високу частку в транзитній торгівлі, яка діє в Балтійському морі. Море забезпечує швидкі переїзди як для пасажирів, так і для вантажів. Найважливіші порти країни - Мууга і Сілламає. Порт Мууга - це глибоководний порт. Порт Сілламає є крайнім східним портом в межах Європейського Союзу. Це багатофункціональний порт, який може обслуговувати всі вантажні групи, включаючи нафтопродукти, сухі сипкі вантажі та контейнерні вантажі. Обидва порти знаходяться у вільній економічній зоні. Що стосується повітряного транспорту, аеропорт Тарту забезпечує багато міжнародних рейсів з Естонії до кількох світових напрямків [50]. Залізниці Естонії мають майже однакові технічні характеристики з залізницями на пострадянському просторі, і це дозволяє використовувати їхні транзитні потужності для перевезення до Європи вантажів, наприклад, з Далекого Сходу. Приблизно 76% залізничних вантажів в Естонії - це транзитні перевезення [38].

Банківські послуги в Естонії сучасні та ефективні. Цей сектор має одну з найкраще регульованих банківських систем у регіоні, а також високорозвинену системою Інтернет-банкінгу. В Естонії зареєстровано 7 банківських компаній. Решта банків - це філії банків, розташованих у Швеції та Данії, причому 90% банків, що працюють в Естонії, перебувають у власності представників скандинавських країн. Банки мають велику капіталізацію, тобто кошти клієнтів добре захищені, а ризики банкрутства мінімальні [50].

Сектор телекомунікаційних послуг в Естонії залучив величезні іноземні інвестиції, особливо з країн Північної Європи, які інвестували у високі технології

та комунікаційні мережі. Телекомунікації Естонії є найбільш розвиненими у Східній та Центральній Європі. Широкосмуговий доступ DSL в країні є провідним серед країн Східної Європи. Естонія має понад тисячу безкоштовних Wi-Fi зон в країні, а також велику мережу мобільних телефонних мереж [50].

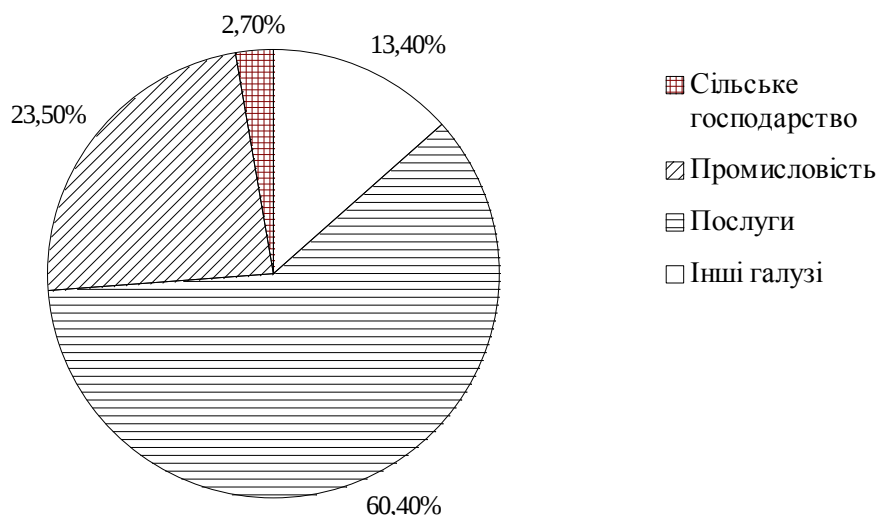

Рисунок 1.1. Структура ВВП Естонії за основними секторами економіки.

Складено автором за: The economic context of Estonia [55]

Харчова промисловість Естонії останніми роками існує в умовах сильної конкуренції, нестабільних ринків експорту та низької продуктивності праці (виробництво продуктів харчування в Естонії становить менше половини продуктивності ЄС, що є більше, ніж у Латвії чи Литві, але далеко від рівня країн Північної Європи). Оскільки Естонія більше не має переваги за низькою вартістю робочої сили, сектору необхідно швидко переорієнтуватися на виробництво з вищою доданою вартістю та підвищити ефективність виробництва. Низька продуктивність праці також є серйозною проблемою в останні роки. Також для забезпечення конкурентоспроможності та зменшення трудомісткості виробництва слід продовжувати його автоматизацію [51, р. 21].

На думку дослідників, існує пряма залежність між впровадженням електронного врядування та економічним розвитком країни. Зокрема, А. Котенок та інші дослідили вплив електронного врядування на економічні показники,

особливо на ВВП методом панельного регресійного аналізу, порівнявши економетричні дані Естонії та України за 2008-2018 рр. Автори дійшли висновку, що вплив електронного уряду може стимулювати інновації або навіть бути головним компонентом трансформації економіки через технології [47]. Цю думку висловлюють також і експерти Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), за рекомендаціями яких подальша цифровізація підприємств забезпечує перспективний шлях для підвищення загальної продуктивності праці, а отже, є ключовою для підвищення конкурентоспроможності на тлі зростання витрат на робочу силу [49, р. 4].

У звіті ОЕСР за 2019 р. зазначено, що економіка Естонії продовжує працювати добре, хоча зростання дещо сповільнюється. Реальний ріст ВВП за 2005-2019 рр. оцінювався навіть як вищий за середній по ОЕСР, також відзначено і найнижчий в ОЕСР державний борг. Тим не менш, експерти підкреслили і деякі проблеми, що стосуються добробуту населення, а саме: нерівність у доходах, у доступі до системи охорони здоров'я та освіти, якість навколишнього середовища, нерівномірний розвиток регіонів, гендерно обумовлена нерівність (розрив у заробітній платі за гендерною ознакою є одним із найвищих в ОЕСР), різниця у розвитку між міськими та сільськими районами. У комплексному вирішенні цих питань ОЕСР пропонує більше використовувати цифрові технології [49, р. 3].

Через спалах пандемії COVID-19 прогнозується подальше уповільнення економіки Естонії, спричинене уповільненням світової економіки. Натомість очікується відновлення зростання ВВП на 2021 р. [55]. У березні 2020 р. міністерство фінансів Естонії оголосило, що держава перебуває у стані економічної кризи. Кризу пов'язують із загальноєвропейським падінням економіки та відзначають, що подібного не було від 2008 р. При цьому міністр фінансів Естонії М. Хельме зазначає, що поточна криза відзначається складністю прогнозування наслідків навіть у близькій перспективі [19]. Щодо сфери туризму, то статистика також фіксує її падіння. Зокрема, дані за березень 2020 р. у порівнянні з березнем 2019 р. вказують, що через пандемію коронавірусу та

закриття кордонів багатьма країнами кількість іноземних туристів в Естонії знизилася на 64%. Через карантинні заходи на 59% знизилася також кількість внутрішніх туристів [44].

Оскільки економіка Естонії є відкритою, то на перспективи її економічного зростання істотно впливає стан економік її найважливіших торговельних партнерів - Фінляндії, Швеції, Німеччини та Росії. В останні роки експерти відзначають, що економіка сусідніх з Естонією держав або зростає надто повільно, або навіть знижується [28, с. 26]. Серед проблем, що перешкоджають розвитку економіки держави, урядовці Естонії відзначають несприятливу структуру економіки, низьку інвестиційну та інноваційну здатність підприємств, незначний місцевий вплив наукової та розвиваючої діяльності, малу кількість підприємств-експортерів [28, с. 27].

Таким чином, економіка Естонії має одні з найвищих показники зростання серед країн Європейського Союзу. Успіх економічного розвитку Естонії останніх двох десятиліть пояснюється низкою ринкових реформ, відкритістю економіки та запровадженням майже повного електронного адміністрування. Через пандемію коронавірусу в Естонії, як і в інших країнах, уповільнилося економічне зростання, адже зупинилися окремі галузі. Проте очікується, що економічні показники Естонії вже у 2021 р. вийдуть на рівень, як до пандемії, а далі будуть підвищуватися.

1.2. Структурні зміни в економіці Естонії за роки перебування у ЄС

Естонія стала членом ЄС у 2004 р. Проте економічна співпраця з країнами Європейського Союзу стала розвиватися набагато раніше. Зокрема, ще з початку 1990-х рр. Естонія отримала право користуватися свободою торгівлі з ЄС на симетричній основі [11, с. 93]. У цей же час країнами Північної Європи була розроблена спеціальна «Балтійська інвестиційна програма» економічного сприяння Естонії та іншим балтійським пострадянським країнам, що передбачала

створення 5 інвестиційних фондів для заохочення приватного малого та середнього бізнесу. Ця програма доповнювалася і двосторонніми відносинами Естонії з Фінляндією, Швецією, Німеччиною тощо [10, с. 95].

3 січня 2011 р. Естонія відмовилася від національної валюти і запровадила євро, ставши першою пострадянською країною в зоні євро [11, с. 92]. Приєднання до єврозони позитивно вплинуло на макроекономічну ситуацію в Естонії, збільшило довіру до естонської економіки, допомогло залучити нові інвестиції в Естонію та сприяло створенню нових робочих місць [46]. Згідно досліджень Єврокомісії, проведених у 2012 р., Естонія мала найнижчий рівень державного боргу серед країн ЄС (10,1 % ВВП), а зростання державного боргу Естонії у цьому році також виявилось найнижчим у ЄС [33].

Одним з показників, за якими оцінюється наближення держави до середнього рівня розвитку по Європейському Союзу, є продуктивність праці на одного працівника. Зріст продуктивності праці був однією з головних цілей економічної політики Естонії протягом багатьох років, проте, за даними на 2013-2014 рр., продуктивність праці в порівнянні зі середнім показником по ЄС істотно не збільшилася. Якщо порівняти рівень розвитку Естонії із середнім по ЄС за такими показниками, як ВВП на душу населення на підставі купівельної спроможності, продуктивність праці та рівень цін, то експерти державного контрольного відомства Естонії вказують, що за цими показниками Естонія в своєму розвитку на 2013 р. не наблизилася істотно до середнього рівня по ЄС, а також що Латвія і Литва досягли в цьому більших успіхів [28, с. 24].

На 2019 р. експерти зазначають, що більш ніж третина ВВП Естонії створюється завдяки експорту до країн-членів ЄС. За 15 років з моменту вступу Естонії до ЄС зросла частка євро у зовнішньоторговельних операціях Естонії, також збільшилася частка ЄС у зовнішніх інвестиціях в Естонію. Грошова допомога ЄС, у вигляді коштів структурних фондів та прямих сільськогосподарських дотацій, відіграли важливу роль в економічному розвитку Естонії [24]. Загалом експерти відзначають, що валовий внутрішній продукт (ВВП) Естонії у 2004-2014 рр. збільшився на 30%. Також Естонія після вступу до

ЄС отримала інвестиційний бум, але подальшому зростанню завадила глобальна фінансова криза 2008 р. [46].

Обмеженість природних ресурсів та прагнення підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку обумовили створення та ухвалення Європейською комісією у 2015 р. пакету пропозицій щодо переходу ЄС на економіку замкненого циклу. Ці пропозиції спрямовані на зниження кількості неперероблених побутових та виробничих відходів, а також трансформацію роботи всієї економіки у зв'язку з новими умовами. В Естонії, а також в інших балтійських країнах, цей пакет пропозицій жваво обговорювався. Слід зазначити, що у питаннях переробки відходів Естонія значно відстає від деяких країн ЄС. Зокрема, на 2014 р. в Естонії було перероблено лише 14% від усіх відходів, у той час як у Словенії - 55%, у ФРН - 47%, у Бельгії та Ірландії - по 34%. В Естонії 64% всіх відходів щорічно спалюють, а 16% відходів залишають на сміттєзвалищах. Натомість у ФРН сміттєзвалища відсутні взагалі [18, с. 14]. Виходячи з цього, в Естонії на політичному рівні було ухвалено декілька стратегічних документів, спрямованих на розвиток економіки замкненого циклу та зниження негативного впливу на навколишнє середовище [18, с. 16]. У 2019 р. Організація з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) також рекомендувала уряду Естонії вжити заходів для стимуляції збільшення обсягів переробки відходів, щоб зменшити обсяги спалюваних відходів [49, р. 2].

На думку дослідників, вступ Естонії до ЄС супроводжувався наростанням структурних проблем в її економіці. Зокрема, рівень промислового виробництва скоротився за роки реформ на одну третину. Зі зниженням питомої ваги в економіці машинобудування, металообробки, приладобудування та електроніки зросло значення переробки сільськогосподарської продукції, лісової і деревообробної промисловості [26]. Розвинувся і необхідний для ринкової економіки банківсько-фінансовий сектор. З іншого боку, значних збитків зазнали рибне господарство та сланцева промисловість. Аграрне виробництво та харчова промисловість, орієнтовані більшою мірою на східного споживача, зазнали ще глибшого падіння виробництва, ніж промисловість [10, с. 97].

Водночас вступ Естонії до Євросоюзу в 2004 р. став потужним стимулом для перетворень в економічній політиці: тоді гроші європейських фондів вкладалися в проекти дорожньої інфраструктури, розвиток сільської місцевості, в школи і державні установи. За даними на 2019 р., структурні фонди ЄС становлять 20% держбюджету Естонії, причому 5% з цих коштів спрямовуються на інформаційні технології в міністерствах і відомствах [30]. Серед позитивних результатів вступу Естонії до ЄС називають також суттєве зростання ВВП та доходу на душу населення, покращення конкурентоспроможності, зростання експорту, збільшення інноваційної складової економіки, збільшення обсягу іноземних інвестицій [45].

Внаслідок змін, пов'язаних із перебудовою економіки у процесі європейської інтеграції, сільське господарство Естонії втратило вагу в структурі ВВП. В умовах зони вільної торгівлі, низької ефективності та не конкурентоспроможності галузі обсяги виробництва значно скоротилися. Єдиний ринок ЄС та специфікація сільського господарства деяких регіонів держав-членів, що відрізняється високим рівнем ефективності, роблять сільськогосподарське виробництво в країнах Балтії не вигідним. Основне виробництво зосереджено на невеликих фермах, продукти яких споживаються переважно на внутрішньому ринку. У той же час є і успішні інфраструктурні проекти, що включають розробку транспортного коридору, який пов'язує порти країн Балтії з Центральною та Східною Європою. Порти Латвії, Литви та Естонії складають 11% морського руху в ЄС. Також в Естонії після вступу до ЄС склалося одне з найбільш привабливих середовищ для інвесторів у секторі малого та середнього бізнесу. Політика уряду Естонії спрямована на ефективне залучення іноземного капіталу [13, с. 48].

Таким чином, суттєву роль в адаптації економіки Естонії до стандартів ЄС відіграли структурні фонди ЄС, кошти яких були спрямовані на реформування економічної політики. Серед позитивних наслідків вступу Естонії в ЄС можна назвати ріст ВВП, значне збільшення обсягу інвестицій, зростання доходів населення підвищення конкурентоспроможності. З іншого боку, внаслідок єдиної європейської економічної політики деякі галузі естонської економіки істотно

втратили вагу в структурі ВВП (промисловість, сільське господарство).

1.3. Ринок праці Естонії та її участь у міжнародних міграційних процесах

Як зазначають дослідники, погіршення економічної ситуації в Естонії та інших балтійських країнах, безробіття та вищий рівень заробітної плати в країнах ЄС призвів до значної трудової міграції. Це загострило демографічні проблеми, основною з яких є відсутність позитивного природного приросту населення протягом останніх двох десятиліть. Наслідком інтенсивної трудової міграції для Естонії і для балтійських країн загалом є тенденція зниження щільності населення, внаслідок чого обезлюднюються міста, та вищий, ніж загалом по ЄС, рівень старіння населення [10, с. 99-100].

Незважаючи на те, що з 1991 р. заробітна платня естонців виросла вдесятеро, а економіка країни зростає швидше, ніж загальноєвропейська, рівень життя в Естонії відстає від стандартів її північно- і західноєвропейських сусідів. За даними Євростату, середні витрати естонських роботодавців на оплату праці більш ніж удвічі нижчі, ніж в середньому по Європі. Це змушує естонську молодь зважуватися на еміграцію, що призводить до дефіциту кваліфікованих кадрів. Найактивнішою групою мігрантів є громадяни у віці від 20 до 40 років [30]. Відкриття кордонів із країнами ЄС мало суттєвий вплив на відтік працездатного населення з Естонії після 2004 р. З моменту лібералізації візового режиму з країнами ЄС спостерігається значне зростання рівня еміграції. За даними Євростату, в середньому 28 тис. осіб працездатного віку щорічно залишають кожну балтійську країну для роботи в ЄС [13, с. 48].

За даними 2012 р., багато естонців залишають країну через те, що рівень зарплат та пенсій є надто низьким, у той час як ціни постійно зростають та досягають західноєвропейського рівня. Більшість естонців прагне виїхати і працевлаштуватися у Фінляндії [22]. Потік міграції працездатних естонців до Фінляндії дещо знизився у 2018 р., ймовірно, внаслідок посилення естонського ринку праці та пов'язаного з цим зростання заробітної плати. Крім того, багато

естонців, які проживають у Таллінні, працюють у Гельсінкі [48, р. 20]. Велика Британія, Ірландія та Швеція були наступними напрямками для естонських емігрантів, оскільки ці країни першими відкрили свої ринки праці для іноземних робітників після 2004 р. [52].

Рівень безробіття в Естонії на 2019 р. становить 4,4%. При цьому ринок праці характеризується дефіцитом робочої сили, хоча номінальна заробітна платня зростає [55]. Наприкінці 2019 р. було зафіксоване падіння попиту на робочу силу у виробництві та промисловості Естонії, натомість у сфері послуг зайнятість зросла. Зокрема, зріс попит на працівників торгівлі та інших підприємств сфери послуг [40, р. 21]. Якщо менеджерів, юристів і професіоналів соціальної сфери в Естонії поки що вистачає, то лікарі і вчителі, а також інженери, працівники металургійної і машинобудівної галузей вже в дефіциті. Щоб повернути трудових мігрантів з-за кордону, Естонія, на думку експертів, має підвищити продуктивність праці, що дозволить збільшити розмір зарплат. Поки ж для заповнення прогалин на ринку праці естонці залучають іноземців: розвивають університетські програми міжнародного обміну, організовують конкурси на стипендії для навчання, а ІТ-компанії запрошують іноземних фахівців, зокрема з України [30].

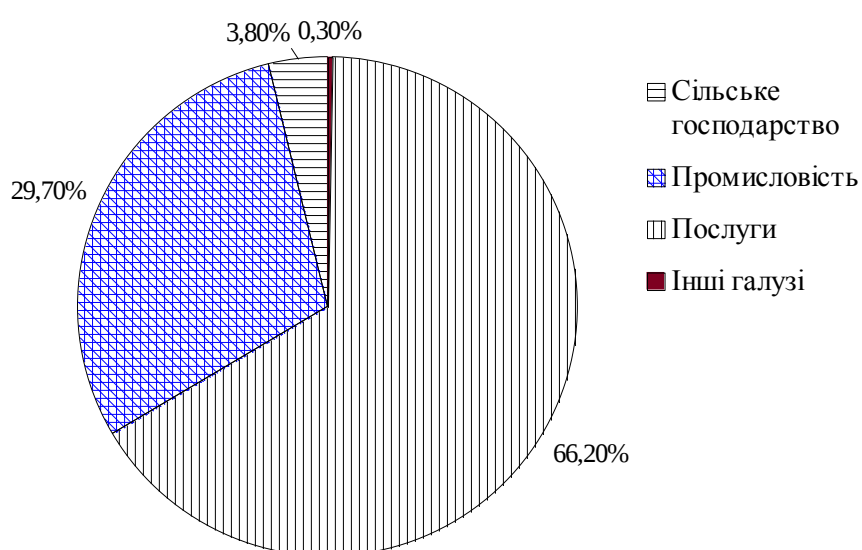

Рисунок 1.2. Зайнятість населення за основними галузями. Складено автором за: The economic context of Estonia [55]

Значні міграційні потоки певним чином покривають дефіцит робочої сили на естонському ринку праці, проте для залучення кваліфікованих працівників потрібно відкрити можливість імміграції з країн, що не є членами ЄС. Короткочасна трудова міграція вимагає витрат роботодавців, зокрема витрат на навчання нових приїздів та пов'язаних з цим витрат на управління. Незважаючи на значний попит підприємств, дозвіл на проживання та роботу в Естонії обмежений щорічною квотою [48, р. 20]. Останнім часом зафіксовано збільшення кількості іммігрантів працездатного віку, у порівнянні з емігрантами (станом на 2018 р. на 6600 людей більше приїхало в Естонію, ніж виїхало) [40, р. 6]. Трудові іммігранти допомагають розвитку естонської економіки, але в той же час імміграція іноземної робочої сили може вплинути на зайнятість та зростання заробітної платні естонців. Водночас експерти зазначають, що точно оцінити вплив трудової імміграції на зайнятість та зарплатню в Естонії важко, оскільки імміграція робочої сили є досить новим явищем в Естонії [40, р. 16].

Згідно прогнозам, у наступні роки зростатиме попит на професії, пов'язані з технологією, охороною здоров'я, соціальними послугами, інформаційно-комунікаційними технологіями, лісовою промисловістю, виробництвом електроніки та електроприладів. Натомість зменшиться кількість працівників у сферах державного управління, роздрібної торгівлі, сільського господарства, одягу, текстильної та шкіряної промисловості, зберігання та транспорту. Оскільки внаслідок зменшення кількості населення стане істотно менше молодих працівників, роботодавці будуть змушені шукати робітників серед старших вікових груп. Через те, що по досягненні пенсійного віку люди виходять з ринку праці, вже відчувається нестача працівників у таких професіях, як вчитель-предметник, фахівець з навчальної підтримки в школі та дитячому садку, медсестра, доглядач, кваліфікований будівельник та водій автотранспорту [41].

Таким чином, трудова еміграція з Естонії в основному була зумовлена різницею в заробітній платі між Естонією та країнами-членами ЄС, а вступ Естонії до ЄС у 2004 р. розширив можливості мігрантів. З Естонії емігрували переважно кадри високої кваліфікації, але разом із ослабленням міграційних

бар'єрів почали виїздити на роботу в інші країни і менш кваліфіковані працівники. Скорочення кількості населення і нестача працівників обумовили трудову імміграцію до Естонії з інших країн. Для запобігання зростанню дефіциту робочої сили в Естонії фахівці радять розширити можливості для в'їзду та працевлаштування висококваліфікованих робітників з інших країн, а також активніше впроваджувати автоматизацію праці в трудові процеси.

Висновки до розділу 1.

Отже, економіка Естонії вважається однією з найбільш прогресивних в ЄС. Естонія має одні з найвищих показники зростання серед країн Європейського Союзу, а також найнижчий рівень державного боргу та його приросту. В останні роки розвиток естонської економіки визначався ринковими реформами, запровадженням електронного урядування, створенням інвестиційного клімату. Вступ Естонії до ЄС у 2004 р. та приєднання до зони євро у 2011 р. стали значним стимулом для економічних перетворень. В результаті Естонія отримала доступ до структурних фондів ЄС, зросли ВВП та рівень доходів населення, збільшився обсяг інвестицій, підвищилася конкурентоспроможність. Разом з тим, після вступу до ЄС знизилася частка в структурі ВВП промисловості та сільського господарства, водночас зросла частка сфери послуг.

Вступ Естонії до ЄС та вільний рух робочої сили сприяли також зростанню кількості трудових мігрантів з Естонії. Відтік кадрів (переважно високої кваліфікації) з Естонії був зумовлений істотною різницею в заробітній платні в Естонії та в країнах ЄС. Основними напрямками трудової міграції з Естонії стали насамперед Фінляндія, а також Велика Британія, Ірландія, Швеція. Виїзд естонців на роботу до інших країн та скорочення населення зумовили нестачу робочої сили, яку наразі в Естонії намагаються вирішити за рахунок трудових мігрантів з третіх країн (переважно пострадянських) та більш активної автоматизації праці.

РОЗДІЛ 2

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕСТОНІЇ: МІЖНАРОДНИЙ РУХ ТОВАРІВ ТА КАПІТАЛУ

2.1. Експортно-імпортна діяльність Естонії

Естонія - невелика країна, тому їй доводиться імпортувати багато товарів, що робить економічно необхідним експорт будь-яких благ, тому в Естонії багато уваги приділяється збільшенню експорту. Естонія експортує як товари, так і послуги, і структура експорту досить різноманітна (див. додаток В). Насправді ж, економічна структура Естонії багато в чому сама залежить від експорту. Імпорт в Естонії перевищує експорт. Це стало можливим завдяки притоку іноземного капіталу, коли зарубіжні підприємці інвестували в Естонію в надії отримувати прибуток [42].

Імпорт та експорт становлять важливу частину валового внутрішнього продукту (ВВП) Естонії. З 2004 р. зовнішні торговельні відносини Естонії з третіми країнами базуються на Загальній комерційній політиці ЄС. Були денонсовані всі двосторонні угоди про вільну торгівлю між Естонією та третіми країнами. Станом на цю ж дату Естонія виконала умови, встановлені у торговельних угодах між ЄС та третіми країнами, та відповідає зобов'язанням ЄС у Світовій організації торгівлі (СОТ) [38]. За даними на 2016 р., близько 80% ВВП і 70% експорту Естонії базуються на іноземних прямих інвестиціях, а темпи зростання естонської економіки після глибокого спаду в 2009-2010 рр. найвищі в Євросоюзі [11, с. 95]. Основний потік естонського експорту припадає на Європейський Союз (близько 70% усього експорту, з них на єврозону - близько 32%) [14]. За даними на 2019 р., до країн ЄС спрямовано 75% експорту товарів та послуг, а звідти до Естонії завозиться 81% імпорту [24].

Основний експорт Естонії - це машини та обладнання, деревина (вироби з деревини), сільськогосподарська продукція та харчові препарати [38]. Країна експортує нафтові олії (крім сирих), засоби радіотелефонної передачі, вугільну

тару, збірні будівлі та автомобілі [42]. За даними на 2017 р., експортовано приблизно 67% промислової продукції Естонії, частка основних країн призначення експортованої продукції - Фінляндії та Швеції - склала 35% (з них частка Фінляндії 18%) [27]. Основний імпорт Естонії - це машини та обладнання, транспортне обладнання, сільськогосподарська продукція та харчові препарати, мінеральна продукція та хімічна продукція [38; додаток Г].

Таблиця 2.1.

Основні напрями експорту та імпорту Естонії (2018 р.)

Основні напрями експорту з Естонії		Основні імпортери до Естонії	
Фінляндія	15,1 %	Німеччина	10,00%
Швеція	10,4 %	Росія	9,80%
Латвія	9,1 %	Фінляндія	9,40%
Росія	8,7 %	Китай	8,40%
США	6,9 %	Литва	6,00%
Німеччина	6 %	Швеція	5,60%
Литва	5,2 %	Польща	4,50%
Норвегія	3,6 %	Латвія	4,10%
Данія	3,1 %	Нідерланди	3,30%
Нідерланди	2,7 %	Велика Британія	2,90%

Складено автором за: Foreign trade figures of Estonia [42]

Надзвичайна ситуація, викликана пандемією коронавірусу, призвела до зниження як експорту, так і імпорту (на 3% і 4% відповідно). Було імпортовано менше електронних інтегральних мікросхем та легкових автомобілів. Найбільше імпорт знизився зі Швеції (на 34 млн. євро), Фінляндії (на 22 млн. євро) та Латвії (на 15 млн. Євро). Зі Швеції суттєво знизився імпорт електричного та

транспортного обладнання, з Фінляндії - імпорту механічних приладів та мінеральних виробів, а з Латвії - імпорту мінеральних паливно-мастильних матеріалів. Водночас найбільше зріс імпорту з США (на 33 млн. Євро) [44].

Таким чином, відкрита економіка Естонії є дуже залежною від зовнішньої торгівлі. Імпорту та експорту становлять значну частку ВВП Естонії. Основним напрямом експорту та постачальником імпорту Естонії є країни ЄС (75% експорту, 81% імпорту). Найтісніші зовнішньоторговельні відносини Естонія має з Фінляндією, Швецією, Німеччиною. Основними статтями експорту є промислові товари, імпорту представлений переважно сировиною та матеріалами.

2.2. Масштаби та основні напрямки прямого закордонного інвестування в естонську економіку

Маючи дуже активну зовнішню торгівлю та сприятливе економічне середовище, Естонія є привабливою для будь-якого іноземного інвестора, зацікавленого у відкритті бізнесу в Естонії. Крім того, важливу роль у розвитку зовнішньої торгівлі Естонії відіграє географічне розташування країни між Фінляндією, Швецією та Росією. Естонія має ліберальну та гнучку економічну систему, а її ринок вважається одним з найшвидше зростаючих в Європі, завдяки перевагам, які країна надає іноземним інвесторам [43]. У той час, коли купівельна спроможність естонських резидентів та компаній є відносно низькою, питання можна вирішити лише шляхом залучення іноземних інвестицій та капіталу. Естонія не розробила власну стратегію чи пріоритети, щоб відрізнятись від інших конкурентів – сусідніх країн з дешевою робочою силою. В даний час Естонія декларує себе як країну з дешевою робочою силою, але це не так, і це також не корисно для майбутньої стратегії. Завжди є країни, де робоча сила дешевша, ніж тут, тому Естонії потрібна чітко сформульована стратегія щодо просування вперед та залучення іноземних інвесторів [21].

Естонія дуже серйозно ставиться до питань просування себе у світі та

залучення закордонних інвесторів і туристів. Ця робота стартувала на початку 2000-х рр., коли було започатковано компанію Enterprise Estonia. Її завданнями є пропагувати естонський бізнес за кордоном, залучати до країни прямі закордонні інвестиції, просувати естонську туристичну галузь у світі. Після вступу Естонії до ЄС ця компанія створила свій стартовий фонд, що надає гранти для сприяння підприємцям, які розпочинають власну справу в Естонії, та на підтримку економіки. Enterprise Estonia має представництва у світі, а саме в Кремнієвій долині в Каліфорнії, Шанхаї, Токіо, Гельсінкі, Стокгольмі, Санкт-Петербурзі, Москві, Гамбурзі, Лондоні та Києві. За оцінками експертів, половину прямих закордонних інвестицій до країни було залучено саме завдяки цій компанії [20].

Прямі іноземні інвестиції в Естонію в 2019 р. склали сукупну вартість 11 268 млн. євро, це означає, що вже другий рік, підтверджується невеликий відтік прямих інвестицій з Естонії. Піковий рік був 2017, коли кінцева інвестиційна позиція склала 11 433 млн. євро (див. таблицю 2.2) [29].

Таблиця 2.2

Географічний розподіл іноземних інвестицій в Естонії до кінця 2019 р.
(Джерело: Національний Банк Естонії)

країна	мільйон	(%)
Швеція	4471	39,7
Фінляндія	2585	22,9
Нідерланди	975	8,7
Норвегія	363	3,2
Росія	344	3,1
Кіпр	262	2,3
Данія	228	2,0
Інша	2040	18,1

Наприклад, у порівнянні з 2018 р. відбувся приплив інвестицій в сектор нерухомості. Нерухомість в Естонії стала дешевше в 2019 р. в середньому на 25%, і це був імпульс інвестувати, незважаючи на економічну кризу (див. рис. 3.2) [21].

Таблиця 2.3

Розподіл іноземних інвестицій в Естонії до кінця 2019 р. за галузями
(Джерело: Національний Банк Естонії).

філія	мільйон	(%)
Фінансові послуги	3387	30,1
Нерухомість	3438	30,5
Виробництво	1619	14,4
Оптова та роздрібної торгівлі	1259	11,2
Транспорт, зв'язок	607	5,4
Інше	958	8,4

На думку вчених, обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення в Естонії є найбільшим на пострадянському просторі. Серед причин привабливості Естонії для іноземних інвесторів дослідники називають наступні:

- прибуток навіть у період кризи;
- бізнес-середовище за умовами схоже на існуюче в розвинутих країнах (невисокий рівень бюрократизації та корупції);
- стабільність естонської валюти;
- відносна дешевизна робочої сили при високій її якості;
- низький податок на прибуток;
- географічна близькість, яка скорочує транспортні витрати;
- можливість швидкої заміни асортименту продукції завдяки наявності невеличких фабрик та заводів [15, с. 319].

Для інвестицій існують нові можливості в поліпшення інфраструктури (доріг, залізниць та енергетичних мереж) і екологічних (каналізація, біо). Перспектива зростання існує в сфері туризму та транспорту (порти Мууга і Палдіски). Перспективною платформою для великих міжнародних інвестицій може стати стратегія Балтійського моря - координація проектів восьми держав, що межують з Балтійським морем. Прийняття цієї стратегії в рамках ЄС відбулося в жовтні 2008 р. на засіданні Європейської Ради. Естонія є активним прихильником реалізації Стратегії та її внесок сформульовані в неофіційний документ, в січні 2009 р. Одним з найбільших ризиків є повільне відновлення економіки в регіоні Балтійського моря, а також низька віддача від інвестицій [29].

Естонія не представила будь-яких обмежувальних заходів щодо запобігання припливу іноземних інвестицій. Тільки в деяких областях, таких, як гірничодобувна промисловість, державне управління, ремонт злітно-посадочних смуг, аеропортів, портів і дамб, телекомунікації, фармацевтичних продажів, виробництва алкоголю, лотереї і банківських послуг, інвестиційні пропозиції повинні відповідати вимогам закону про державні ліцензії [29].

Прибутковість інвестицій у всіх ключових секторах економіки Естонії є досить високою, а витрати є конкурентоспроможними за європейськими мірками. Висока продуктивність праці та широке використання ІТ забезпечують високу додану вартість. Цифрові можливості Естонії дають кращі та швидші дані для прийняття рішень. Маючи найбільш конкурентоспроможний податковий кодекс в ОЕСР та уряд, який зобов'язується підтримувати високий інвестиційний рівень кредитного рейтингу, Естонія пропонує стійку інвестиційну привабливість [39].

Іноземним інвесторам в Естонії гарантуються рівні умови з місцевими фірмами, включаючи необмежену репатріацію прибутку та капіталу, а також право власності на землю. Швидко розширюється пропозиція високоякісної комерційної та офісної власності, включаючи зростаючу кількість індустриальних парків. Створення вільних зон в порту Мууга та Сілламає ще більше підвищило привабливість Естонії для іноземних інвесторів [38].

Наразі іноземні компанії домінують у кількох секторах естонської

економіки. Найбільше їх у банківській справі та у сфері телекомунікацій, але харчова промисловість та електроніка також значною мірою залучили іноземний капітал. Якщо деякі лідери естонського бізнесу хочуть, щоб уряд захистив вітчизняного виробника, то урядовці не бачать в цьому потреби і вважають, що вітчизняні виробники перебувають в кращих умовах, ніж іноземні компанії, які повинні навчитися діяти в новому середовищі [21]. Тривалий час Естонія була провідною східноєвропейською країною у залученні прямих іноземних інвестицій на душу населення. Станом на кінець 2016 р. 48,3% іноземних інвестицій надійшли зі Швеції та Фінляндії [38]. Урядові експерти з інвестицій найбільш привабливими інвестиційними напрямками в Естонії називають ІТ-сектор, сектор біотехнологій та рекреаційну галузь [43]. Естонські компанії також інвестують в інші країни: Кіпр отримав 21,3% прямих естонських інвестицій, Литва - 20,5% та Латвія - 18,9% [38].

Телекомунікації також є важливим сектором розвитку країни. Наприклад, у Фінляндії телекомунікації дуже розвинені, але дорогі. Телекомунікації в Естонії досить розвинені, хоча Eesti Telefon є монополістом. Оскільки якісний зв'язок є важливим для ведення бізнесу, Естонія повинна відрізнитися від інших за ціною та якістю телекомунікаційних послуг. Часто інвестори роблять вибір на користь того, де послуги телекомунікацій дешевші. Естонія повинна зробити це перевагою для себе [29].

Експерти прогнозують, що темпи економічного зростання становитимуть 5–7%, що є амбітною метою на європейському рівні. Але Естонії доводиться конкурувати не лише зі своїми безпосередніми сусідами, а й з країнами Центральної Європи. Азіатські країни також зростають дуже сильно, і вони також є конкурентами Естонії з точки зору пошуку інвесторів. Естонія увійшла в ринкову економіку в дуже важкий час, і щоб бути справді успішною та розвиватися ще швидше, вона повинна бути особливою та привабливою для іноземних інвесторів, а також для власних інвесторів [21].

Отже, Естонія приваблює іноземних інвесторів ліберальною та гнучкою економічною системою, сприятливим інвестиційним кліматом, вдалим

географічним розташуванням. Крім цього, в Естонії створено декілька вільних економічних зон, а іноземні інвестори мають рівні умови з місцевими фірмами. Завдяки цим чинникам Естонія займає лідерські позиції у залученні прямих іноземних інвестицій. Іноземні компанії домінують в декількох секторах естонської економіки, особливо в банківському секторі та секторі телекомунікацій. Щоб не втратити лідерських позицій, Естонія мусить враховувати конкуренцію на інвестиційному ринку та постійно підтримувати зацікавленість інвесторів.

2.3. Оцінка інвестиційного клімату Естонії та ступеня його привабливості для українських інвесторів

Сучасні зовнішньоекономічні відносини Естонії та України, на думку експертів, потребують поглиблення та розвитку. У 2014 р. Україна була на 18 місці серед найважливіших економічних партнерів Естонії, спостерігалася навіть тенденція до зменшення контактів [53]. З метою поглиблення ділових зв'язків між Естонією і Україною у травні 2019 р. у м. Таллінн почала працювати Українсько-естонська торгова палата (UECC). Її завданням є підтримка конкурентоспроможності українських підприємців в Естонії та естонських підприємців при виході на ринок України. Спільно з посольством України в Естонії та посольством Естонії в Україні UECC сприятиме встановленню контактів та організації співпраці між естонськими та українськими компаніями, а також просувати їхні інтереси в органах державної влади, збиратиме та поширюватиме інформацію щодо інвестиційного клімату, законодавства і ділових контактів в обох країнах [34].

На думку експертів, Естонія приваблива для українських підприємців своєю належністю до Європейського Союзу, а також прозорою регуляторною політикою та прозорими відносинами між державою і бізнесом. Крім того, що в Естонії високий рівень розвитку банківського сервісу, доступні страхові та інші фінансові

послуги, слід звернути увагу на доступність та поширеність використання інформаційних технологій у бізнесі. На 2020 р. у рейтингу «Doing Business» з 190 країн світу Естонія посідає 18 місце за рівнем легкості ведення підприємницької діяльності (при цьому випереджаючи Фінляндію, Німеччину та Канаду), за простотою реєстрації власності - 6 місце, за рівнем комфорту сплати податків - 12 місце, за реєстрацією бізнесу - 14 місце. Позиція в цьому рейтингу має прямий вплив на добробут в країні. Зокрема, з початку запровадження в Естонії електронного урядування (2000 р.) кількість суб'єктів підприємницької діяльності збільшилася майже втричі [32].

Створення юридичної особи - приватного підприємства відбувається в Естонії за дуже простою процедурою. Реєстрацію компанії, при наявності у її майбутніх учасників ідентифікуючого цифрового підпису (e-residency), можна провести в Комерційному реєстрі самостійно через Інтернет або скористатися послугами так званих Агентів, якими виступають звичайні нотаріуси. В Інтернеті зареєструвати компанію можна буквально за 20 хвилин. Обмеження за походженням учасника (його громадянство, місце реєстрації тощо) в Естонії відсутні. Тобто учасники компанії, що походять з-за меж Естонії, мають рівні права поряд з внутрішніми інвесторами. Єдина відмінність - іноземні учасники зобов'язані розкрити в Комерційному реєстрі свою актуальну електронну та домашню адресу [23].

Для українських інвесторів в Естонії привабливими будуть сприятливі умови оподаткування прибутку підприємства, вільні торговельні зони (чотири морські вантажні порти Естонії), прозоре митне законодавство. Чимало українських підприємців вже користуються перевагами естонського господарського законодавства, створюючи тут виробничі та торговельні компанії та залучаючи для цього гранти ЄС і місцевих банківських установ [23]. Українські е-резиденти станом на 2019 р. заснували в Естонії вже 729 підприємств, зайнявши перше місце серед усіх іноземних підприємців. Також статус електронного резидента Естонії отримали 3431 українців, що є третім показником по країнам [34].

Естонські підприємці мають значний інтерес інвестувати в Україну. Естонців приваблюють в Україні внутрішній ринок, транзитні шляхи тощо. Основними напрямками естонських інвестицій є сектори металургії, фармацевтичної та харчової промисловості, будівництва й нерухомості, ІТ-технологій, енергетики та фінансових послуг. Серед проблем, з якими стикаються естонські бізнесмени в Україні, є корупція, надмірна бюрократизація, відмова відшкодовувати податок на додану вартість, а також, в деяких випадках, незаконні намагання захопити підприємство (рейдерство) [20].

Таким чином, інвестиційний клімат Естонії дуже сприятливий для підприємництва, підтвердженням чого є високі місця Естонії в рейтингах простоти ведення бізнесу. Можливість пройти максимум дозвільних процедур онлайн, прозоре та просте митне та податкове законодавство обумовлюють вибір українських інвесторів на користь Естонії. Українські підприємці є лідерами за кількістю зареєстрованих онлайн підприємств. Естонські інвестори також зацікавлені в доступі до українського ринку, проте в Україні ще не створено настільки сприятливого бізнес-середовища. Естонські інвестиції в економіку України мають незначні обсяги через

Висновки до розділу 2

Імпорт та експорт є важливою частиною ВВП Естонії. Зовнішня торгівля Естонії базується на Загальній комерційній політиці ЄС. Європейський Союз є основним напрямом експорту та імпорту Естонії. Естонія має різноманітну структуру експорту. Переважно це продукція машинобудівного, деревообробного та аграрного сектору. Естонія експортує також послуги (перевезення, телекомунікації). Основними споживачами експорту з Естонії є Фінляндія та Швеція.

Обмеженість ресурсів та відсутність певного виробництва обумовлює необхідність імпорту деяких товарів. До Естонії імпортують машини,

транспортне обладнання, сільськогосподарську продукцію, харчові продукти, паливно-мастильну та хімічну продукцію. Головними постачальниками імпорту в Естонію є Німеччина, Фінляндія, Китай, Швеція.

Важливу роль в економічному розвитку Естонії відіграють прямі іноземні інвестиції. Естонія дуже серйозно ставиться до питань просування себе у світі та залучення закордонних інвесторів. Для іноземних інвесторів створений сприятливий інвестиційний клімат, що включає декілька вільних економічних зон, прозоре адміністрування, широке використання електронного керування. Іноземні інвестори в Естонії мають рівні умови з місцевими фірмами. Завдяки цим чинникам Естонія займає лідерські позиції у залученні прямих іноземних інвестицій. Як наслідок, в окремих галузях в Естонії іноземні компанії мають домінуюче становище.

Перевагами інвестиційного середовища Естонії прагнуть скористатися українські підприємці. Вони є першими за кількістю бізнесів, зареєстрованих в Естонії онлайн. З 2019 р. у м. Таллінн почала працювати Українсько-естонська торгова палата (UECC), що представлятиме інтереси українських компаній в Естонії. Українських інвесторів приваблюють в Естонії вільні економічні зони, сприятливі умови оподаткування, простота реєстрації бізнесу тощо. Естонські підприємці зацікавлені інвестувати в Україну, проте інвестиційний клімат в Україні значно поступається естонському за простотою ведення бізнесу, процедурою реєстрації, оподаткуванням, захищеністю інвесторів тощо.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ ЩОДО СТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА (ТУРАГЕНЦІЇ) З НАДАННЯ ПОСЛУГ КЛІЄНТАМ

3.1. Аналіз ринку послуг клієнтам у Талліні (столиці Естонії)

Як стверджують дослідники, країни Балтійського регіону зосередилися на розвитку сфери послуг, зокрема, туристичної індустрії, оскільки не володіли значним мінерально-ресурсним потенціалом і втратили виробничі зв'язки з підприємствами колишнього СРСР [12, с. 109]. Важливу роль у загальному економічному розвитку Естонії відіграє туризм. Ринок туризму тісно пов'язаний з іншими галузями економіки. Разом з непрямым впливом частка туризму у ВВП та зайнятості Естонії становить близько 8%, і туризм робить значний внесок у прибуток від експорту. Основною метою естонської туристичної політики є підвищення міжнародної конкурентоспроможності естонського туризму та забезпечення стійкого економічного зростання шляхом розвитку туристичних послуг та внутрішнього туризму [56]. Кількість працевлаштованих у сфері послуг в Естонії останні 25 років постійно зростає і на 2017 р. становила 76,8% [26; 37]. Також у цей час збільшується частка населення, зайнятого у галузі готельного господарства та громадського харчування - з 2,6% до 4,1 % [37].

Для забезпечення сталого розвитку туристичної галузі в Естонії учасники ринку туристичних послуг мають здійснити такі заходи, як підвищення обізнаності про Естонію як туристичний об'єкт; урізноманітнення вибору туристичних продуктів та послуг з покращенням їхньої якості; впровадження нових бізнес-моделей; забезпечення туристів актуальною туристичною інформацією; удосконалення транспортного сполучення; розробка регіональних туристичних продуктів. Розвиток туризму також сприятиме збільшенню естонського експорту, зайнятості, зменшенню рівня безробіття серед молоді та

встановленню міжнародних транспортних зв'язків. Пріоритетними для естонського туристичного бізнесу вважаються, перш за все, європейські країни, особливо Фінляндія, Швеція, Норвегія, Росія, Німеччина, Великобританія та Латвія [56].

Для успіху економічної діяльності підприємств, на яких базується розвиток кожної сфери бізнесу, та з точки зору конкурентоспроможності важливі умови ведення бізнесу конкретного регіону, тобто інвестиційний клімат регіону. Сприятливий інвестиційний клімат створює хороші умови для бізнесу для компаній, що працюють в регіоні, а також може залучати інших інвесторів. Район з несприятливим інвестиційним кліматом є непридатним для бізнесу, а потенційні інвестори можуть віддати перевагу іншим в цьому регіоні. Досконалі знання про інвестиційний клімат Таллінну та можливості його майбутнього розвитку були визначені у опитуванні бізнесу Таллінну у 2019 р. Саме Таллінн було використано як модель для вивчення інвестиційного клімату. Вибір Таллінна як потенційного місця розташування турагенції зумовлений також його вагою як туристичного центру Естонії (див. додаток Д)

Анкета-опитування бізнесу 2019 р. використовується для порівняння з попередньою ситуацією інвестиційного клімату естонських графств, координованих Phare під час підготовки останнього у рамках проекту (Phare 2019) та здійснений EMOR у 2019 році [21]. В межах даного опитування опитування бізнесу в Таллінні та окрузі Ляане-Віру керівникам компаній пропонувалося оцінити аспекти інвестиційного клімату за семибальною шкалою, при цьому 1 вказує на дуже поганий рейтинг, 4 в середньому і 7 на дуже хороший рейтинг. Тому у опитуванні в Таллінні керівникам підприємств було запропоновано оцінити фактори, що впливають на інвестиційний клімат, що розробляються та використовуються, використовується в дослідженнях.

Нижче ми розглянемо результати, отримані на різних рівнях аналізу. Почнемо із середніх оцінок найважливіших аспектів інвестиційного клімату Таллінну. Давайте подивимось на самі чинники (наприклад, кваліфікація робочої сили, якість комунікаційних мереж, репутація міста), ми також розглядаємо

більші групи чи райони за районами надлишкові фактори (такі як праця, транспорт і зв'язок). Далі ми порівнюємо з Таллінном в 2012 р. [29].

Давайте коротко розглянемо, чи є відмінності в оцінках менеджерів щодо інвестиційного клімату на основі віку, форми власності та статі керівників компанії.

Оцінка інвестиційного клімату Таллінну

Дане питання було описано менеджерами компаній Таллінну як вплив на різний інвестиційний клімат за семибальною шкалою, що використовується для оцінки факторів. За семибальною шкалою 1 дуже погані та 7 дуже хороший рейтингів, тому центром шкали є 4. Інвестиційний клімат виражений загальною середньою оцінкою оцінок, підрахованих за всіма аспектами (тобто середнє значення всіх оцінених питань) у 2019 р., який на думку підприємців у місті Таллінні трохи перевищує чотири – 4,3. Трохи вищий середній результат показує, що Талліннські підприємці вважають своє місто більш привабливим, ніж середнє, в той же час, ще є можливість для вдосконалення.

Серед аспектів інвестиційного клімату менеджери міських компаній Таллінну оцінили найвищим балом репутацію міста (див. рис. 3.1). Цей рейтинг (3.4) разом із якістю мереж зв'язку (3.5) перевищує п'ять балів. Місцева торгівля, послуги та природне середовище також були високо оцінені (обидва 4,9). Громадський транспорт також був оцінений вище, ніж загальний середній показник, і школи, дитячі садки, культурні та медичні заклади (4.7). Далі йдуть життєвий простір та інновації (обидва 4.6). Податки на безпеку та місцеві податки були оцінені вище середнього (4,5). Трохи нижче загальної середньої оцінки була оцінена надійність інших компаній, наявність робочої сили, а також придбання та оренду землі можливості (4.4). Наявність будівель, придатних для ведення бізнесу, та ефективність управління були оцінені трохи нижче середнього (4.2). Кваліфікація робочої сили була оцінена трохи вище середнього за шкалою (4 бали) та якість дорожніх мереж (4.1). Системи підтримки бізнесу були оцінені трохи нижче середнього (3,9). Можливості залізничного сполучення були оцінені ще нижчими (3,6). Відстань з аеропорту визнана недоцільною (2,9). З аспектів, що

впливають на інвестиційний клімат, що заробив найнижчий рівень – це близькість до порту, оцінка (2.6). Близькість / відстань порту вже вважалася за оцінками Phare 2012 як суттєвий фактор, що впливає на регіональний розвиток у дослідженні [8].

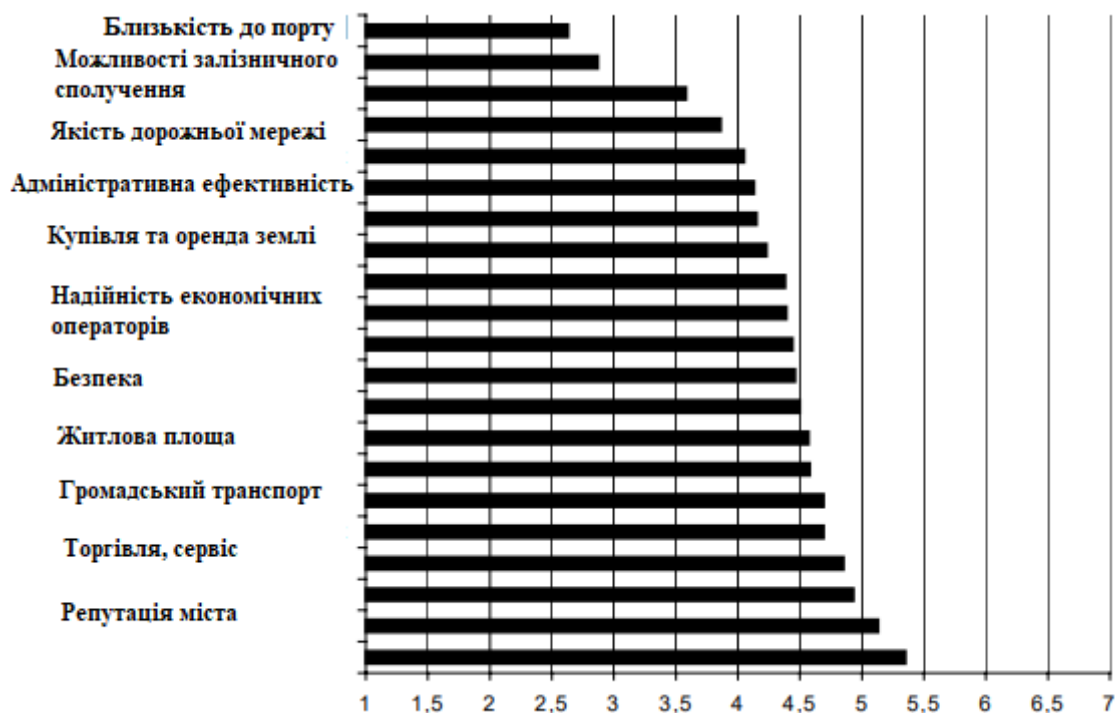

Рис. 3.1. Оцінки факторів інвестиційного клімату

Окремі аспекти інвестиційного клімату можна об'єднати в ще більш загальні групи чи області. Це в цьому випадку репутація міста, якість життя, підприємництво, земля та будівлі, транспорту, зв'язку та праці (див. рис. 3.2) [21].

З цих шести ключових факторів репутація міста оцінюється найвищою (5,4). Значно перевищує середній показник також якість життя (4,7). Оцінювались робоча сила, а також земля, будівлі та підприємництво – дорівнює середнім оцінкам (4,3). Підприємці міста Таллінну оцінили значно нижче транспорт і зв'язок (3,7). Слід зазначити, що без найнижчих оцінок не обійшлося – близькість до порту (2,6) та аеропорту (2,9), оцінка транспорту та зв'язку була б рівною при поточній загальній середній оцінці – 4,3. Низькі оцінки наявності транспортних

вузлів, ймовірно, відображають уявлення водіїв Таллінну про географічне розташування рідного міста [21].

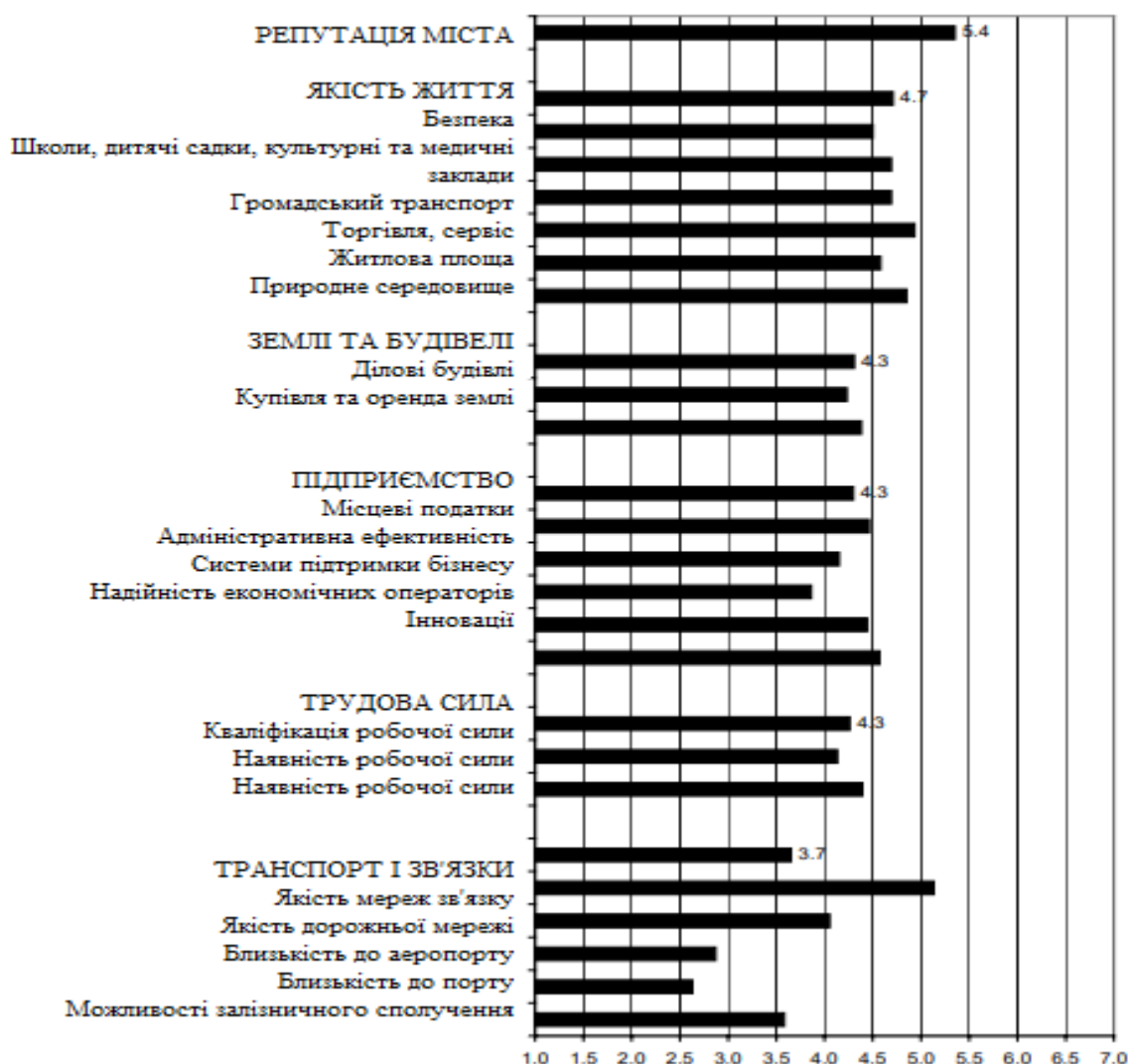

Рис. 3.2. Середні оцінки, що даються районам інвестиційного клімату, тобто основного фактору

Слабкою стороною вважається не транспортна та комунікаційна ситуація в цілому, а віддаленість Таллінну від основних портів та аеропортів. Можливо, таке ставлення допоможе мати незначний вплив на розвиток судноплавства на річці Емайджі. Мережа міського транспорту Таллінну в цілому є досить розвиненою, що можна спостерігати на карті міського транспорту [54, p. 109].

Порівняння оцінки інвестиційної привабливості Таллінну 2019 з 2012 р. та іншими опитуваннями

Дослідження підприємництва, проведені в 2016 р., були зосереджені на інвестиційному кліматі. Порівнюючи опубліковані результати цих опитувань, слід мати на увазі, що хоча опитування бізнесу Таллінну охоплюють лише міські компанії міста Таллінну, округ Ляане-Віру обстежував компанії, що працюють у всьому повіті, а опитування регіону Рапіна охоплювало лише вісім адміністративних одиниць. Порівняння з компаніями Рапіна також трохи ускладнюється коливаннями кількості керівників компаній, які беруть участь у дослідженні, проведеному в регіоні з адміністративними одиницями. У Таллінні та в окрузі Ляане-Віру таких проблем не виникло. До даних обстежень району Рапіна слід ставитися з обережністю. Порівняння груп оцінювання показано на рис. 3.3 [8].

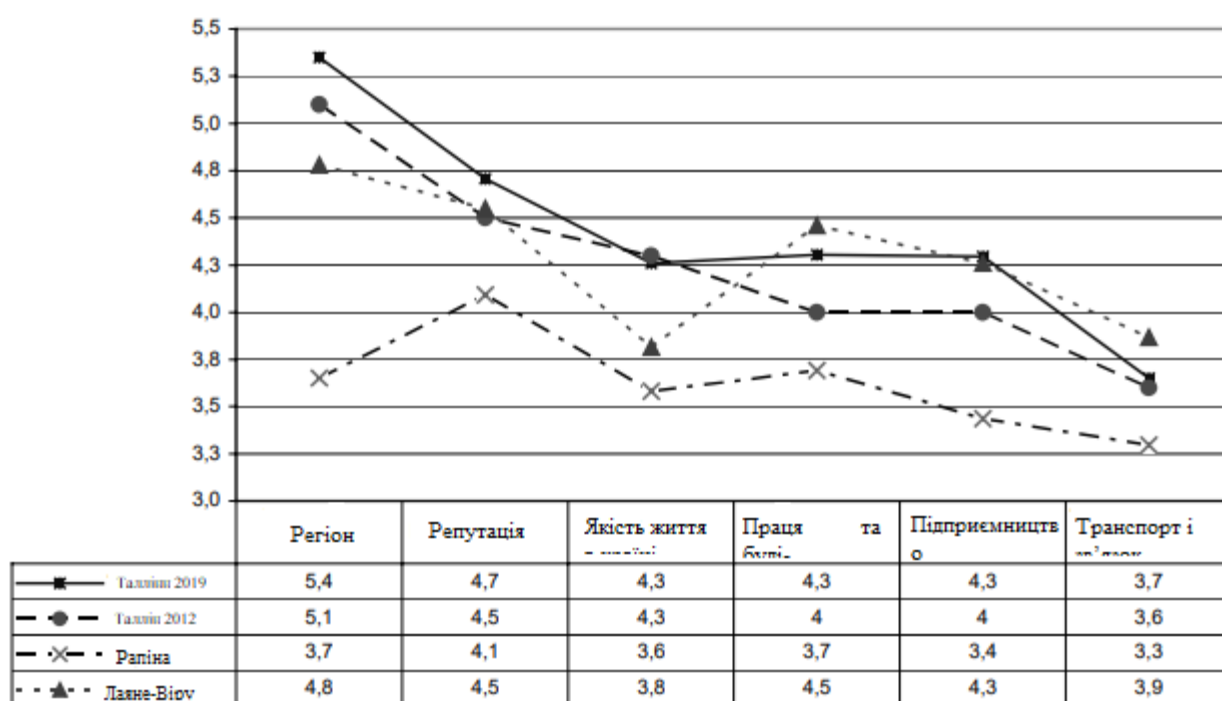

Рис. 3.3. Порівняння оцінок інвестиційних можливостей у Таллінні у 2019 та 2012 рр. та в окрузі Ляане-Віру та регіоні Рапіна.

Порівнюючи результати опитування міста Таллінн 2019 р. з опитуванням 2012 р. та подібними результатами досліджень у регіоні Рапіна та окрузі Ляане-Віру,

це помітно в першу чергу, а саме зростання оцінок талліннських підприємців майже у всіх сферах, що формують інвестиційний клімат. Лише оцінки робочої сили не змінилися взагалі, залишаючись при середній оцінці (4,3). Однак слід зазначити, що порівняно з іншими проведеними дослідженнями в регіонах ситуація з робочою силою в Таллінні була оцінена набагато вище. Через сім років репутація стала ще більшою в очах менеджерів: збільшився до рекордних 5,4 балів. Якість життя також підвищується в очах підприємців – зросла до 4,7 балів на момент опитування в грудні 2019 р. З роками оцінки керівників щодо придатних земельних ділянок та будівель для бізнесу також зростали, зросли умови використання та бізнес-ситуація в цілому. Ці оцінки на рівні загального середнього (4,3) менеджерів Таллінну. В очах талліннських підприємців важливе значення має підприємства транспорту та зв'язку, оцінка яких нижче центру шкали (4,0), та продовжують залишатися обмежуючим фактором. Ситуація (3,7) та відстань від основних аеропортів і портів відіграють важливу роль у цьому відношенні [21].

Можна відзначити, що порівняно з іншими регіонами оцінки, які дають лідери Таллінну, є зі всіх балів вище, ніж у колег у регіоні Рапіна. Підприємці округу Ляане-Віру та менеджери Таллінну оцінили землю та будівлі, придатні для бізнесу, та транспортну й комунікаційну ситуацію. Якість життя та умови бізнесу оцінювали однаково. На відміну від досліджуваного регіону, за репутацією та робочою силою в регіоні люди Ляане-Віру значно відстають від Таллінну. Поки що Таллінн є першим за величиною естонським містом. Водночас Ляане-Віру – найшвидший в Естонії регіон, набагато ближчий до ділового району, що розвивається, ніж Таллінн.

На закінчення слід сказати, що за останні кілька років ситуація з робочою силою в очах талліннських підприємців не змінилася. Напевно, одним із найбільших ресурсів для підвищення кваліфікації робочої сили була б поліпшення професійної освіти [29].

Відмінності в оцінках керівників компаній

Спочатку ми розглянемо оцінки визначальних досягнень керівників (рис. 3.4). З точки зору простоти ми розділили менеджерів з різним рівнем освіти на дві групи: випускників університетів та нижча (переважно середня) освіта.

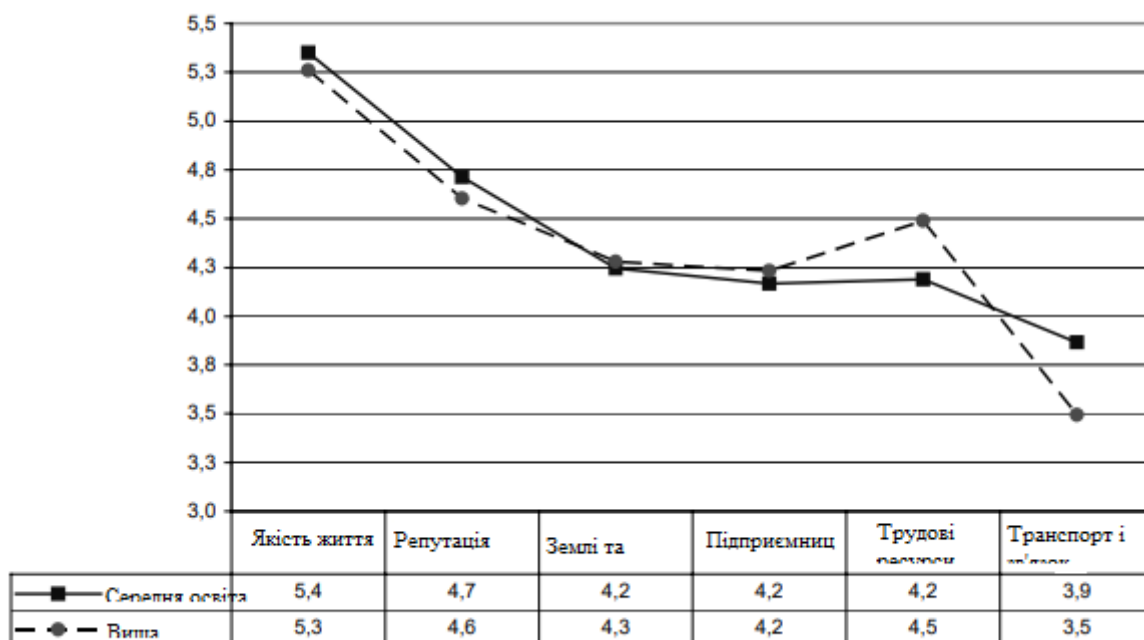

Рис. 3.4. Відмінності в оцінці інвестиційних можливостей Таллінну через рівень освіти.

У той час як менеджери із середньою освітою цінували транспорт та спілкування, серед керівників з вищою освітою вищі оцінки отримала робоча сила. Відмінності у ставленні до репутації міста та якості життя, землі та будівель були менш важливими.

На рис 3.5 ми бачимо, що найбільші відмінності відображаються в оцінках транспортної та комунікаційної ситуації.

Успіх компаній можна оцінити на основі економічних результатів 2012 р. На рисунку 3.6 показано, що підприємці, які оцінили минулорічні фінансові результати гірше інших, також оцінили можливості для бізнесу нижчими. Найбільш очевидні відмінності полягали у ставленні до умов бізнесу: чим успішніша компанія, тим кращим було сприйняте ділове середовище. Однак

важко сказати, наскільки успіх невдалих компаній безпосередньо залежав від умов бізнесу і наскільки кожна з них проривний потенціал конкретної сфери діяльності у бізнес-ландшафті міста Таллінн [21].

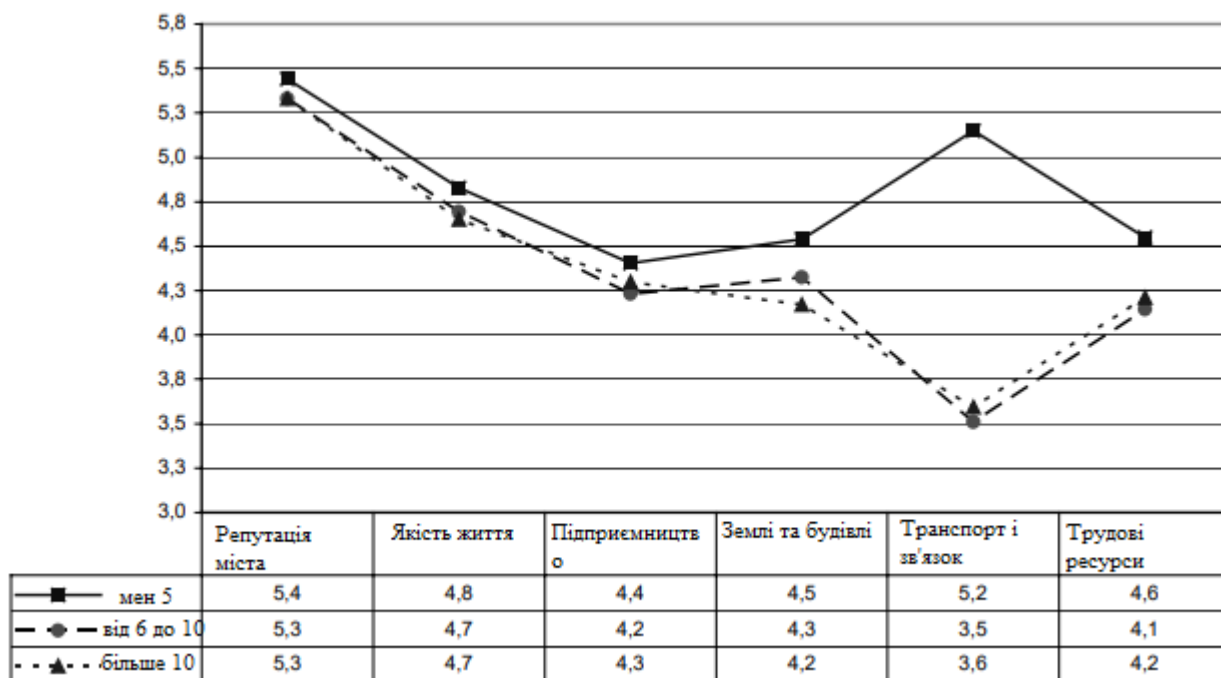

Рис. 3.5. Відмінності в оцінці інвестиційних можливостей Таллінну через час перебування компанії на ринку.

Загалом, успішні компанії з хорошими фінансовими результатами оцінили різний інвестиційний клімат в порівнянні з менш успішними компаніями, якщо не вище, то принаймні однаково.

На рисунку 3.7 розглядаються оцінки керівників компаній різного розміру або кількості працівників. Ми можемо бачити, що малий бізнес із чотирма працівниками виділяється більше, ніж інші, які оцінили репутацію міста, якість життя та умови ведення бізнесу нижче, ніж у лідерів великих компаній. Можна припустити, що компанії, що мають до чотирьох працівників, часто є сімейними підприємствами, які в основному заробляють на прожиток [8].

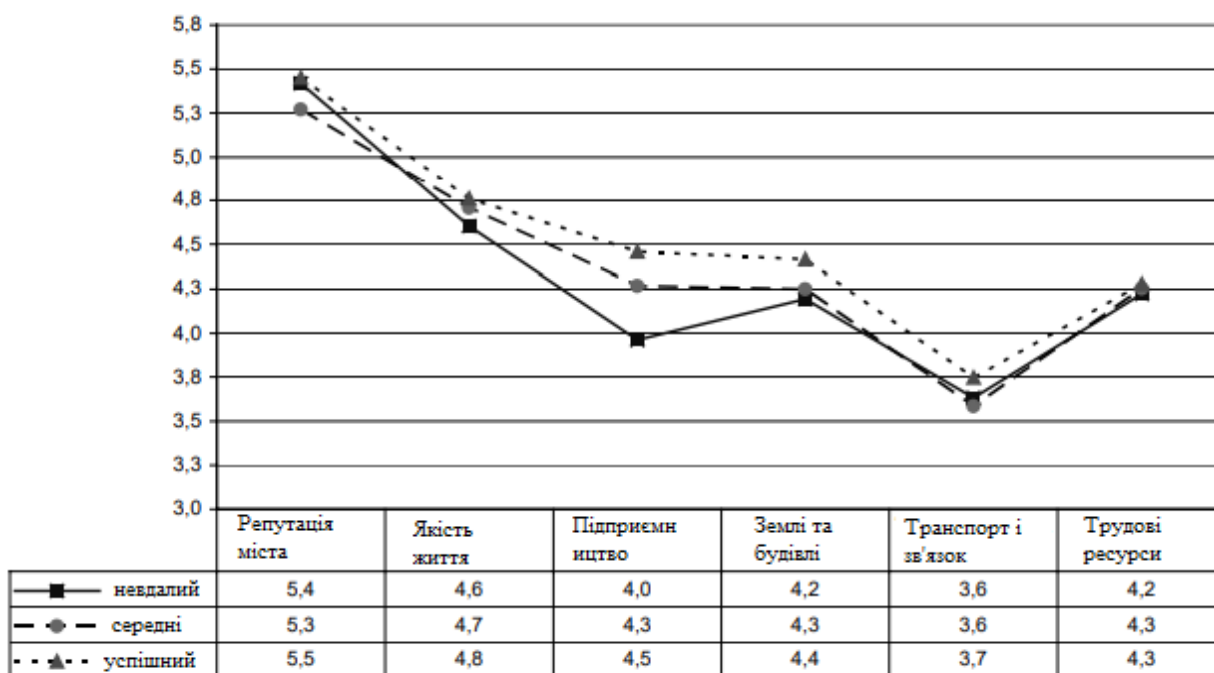

Рис. 3.6. Відмінності в оцінці інвестиційних можливостей Таллінну через успіх компаній.

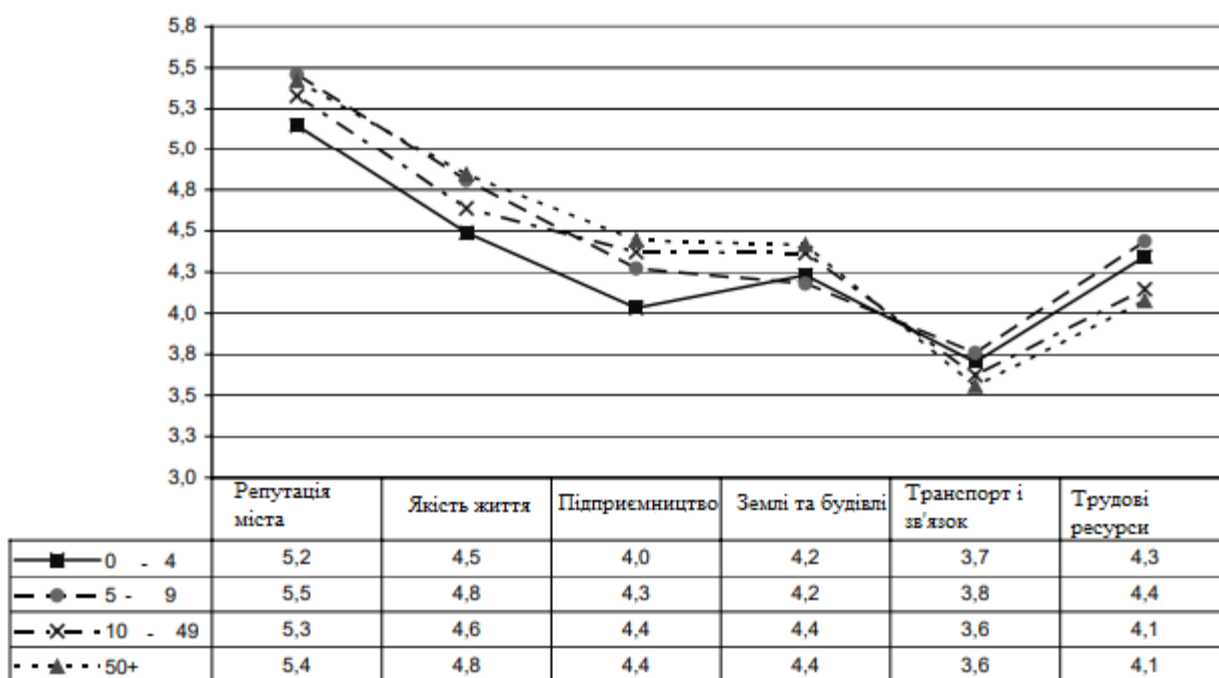

Рис. 3.7. Відмінності в оцінці інвестиційних можливостей Таллінну через розмір компаній.

Дивно, але менеджери великих компаній не суттєво відрізняються своїми оцінками інвестиційного клімату Таллінну та відзначили престижні ділові райони

та якість життя, умови ведення бізнесу, наявність землі та будівель, придатних для підприємницької діяльності, але нижчі оцінки поставили за транспорт, зв'язок та робочу силу. Мабуть, менеджери великих компаній постійно стикаються з дефіцитом кваліфікованої робочої сили.

Певні розбіжності були обумовлені віком, власністю та статтю керівників компаній. Керівники віком старше 41 року оцінили всі фактори, що впливають на інвестиційний клімат, нижче, ніж молодші менеджери до 40 років. Власники оцінили якість життя менеджерів та оплату праці вище, тоді як репутація міста, умови ведення бізнесу, наявність землі та будівель, включаючи умови транспорту та зв'язку та ситуацію з робочою силою були оцінені дещо нижчими.

Статевих відмінностей в оцінках не було, керівники-чоловіки оцінили вище, ніж жінки репутацію, а також якість життя та умови бізнесу, а також транспортну та комунікаційну ситуацію. Тільки існування підходящої землі та будівель було оцінено трохи вище серед жінок-лідерів.

Загалом можна підсумувати, що крім робочої сили, існують оцінки всіх інших факторів інвестиційного клімату. Нижче, ніж інші фактори опитування став транспорт і зв'язок, відстань від портів та аеропорту. Керівники з вищою освітою оцінили поліпшення трудової ситуації, транспорту та зв'язку, ніж ті хто має нижчий рівень освіти. Мабуть, менеджери з вищою освітою більше усвідомлюють потенціал освіти, але не визначено, скільки цього ресурсу можна використовувати в місцевому бізнесі. Підприємці з нижчим рівнем освіти – це ті, хто оцінив наявність аеропортів і портів нижче. Підприємці, які керують компанією менше п'яти років, з іншого боку, цінують наявність транспортних вузлів [21].

Керівники компаній з гіршими фінансовими результатами також оцінили умови бізнесу менш сприятливими. Окрім робочої сили, лідери малого бізнесу цінували більшу частину інвестиційного клімату нижче за інших. Однак менеджери великих компаній віддавали високі оцінки іншим факторам, що впливають на інвестиційний клімат, тому пошук відповідної робочої сили, як правило, є проблемою не для найменшого, але для трохи більшого бізнесу і

великих компаній, що мають понад 50 працівників. Взагалі можна сказати, що молодші менеджери-чоловіки з оплати праці ставили більш високі оцінки, ніж жінки власники бізнесу старше 40 років [8].

Отже, з проведених опитувань можна зробити висновок, що на оцінку інвестиційної привабливості впливає регіональний чинник та інші вихідні дані інвестора, що приймає рішення. Оцінки аналізу ринку послуг м. Таллінн залежали від досвіду на ринку та від успішності компаній. Незважаючи на певні розбіжності в оцінці тих чи інших чинників, загалом інвестиційний клімат в Таллінні був визнаний сприятливим для ведення бізнесу.

3.2. Обґрунтування інвестиційного проекту щодо створення турагенції, оцінка потреби в інвестиційних ресурсах та визначення джерел їх залучення

Зі вступом Естонії до Європейського Союзу у 2004 р. ринок туристичних послуг зростає найшвидше в Європі. Крім вступу до ЄС, зростанню туристичного потоку сприяє також вдала маркетингова стратегія держави у сфері туризму. Після 2004 р. туристичний ринок Естонії став все більше орієнтуватися на туристів із Західної Європи, зокрема, з Фінляндії та Швеції, оскільки стало обов'язковим отримання візи для туристів з країн, що не входять в ЄС [12, с. 110]. Статистика також свідчить про зростання доходів на душу населення, а значить, розширюється сфера діяльності компаній, які працюють у галузі туризму.

Сфера послуг є ключовою галуззю більшості економік і багато підприємств будують свій бізнес навколо цієї галузі. Оскільки турагентство належить до сфери послуг, цей бізнес-сектор сприяє розвитку економіки більшості країн світу, особливо тих, які залучають багато відвідувачів цілий рік, або країн, громадяни яких багато подорожують.

Турагенції є великою і прибутковою галуззю у всьому світі. Індустрія подорожей та туризму надає прямі та непрямі робочі місця для безлічі підприємств. Можливості, пропоновані у промисловості, включають постачання послуг та продаж продукції тощо. Слід враховувати і те, що туристична індустрія

включає не тільки туристів, а й усіх тих, хто подорожує з однієї країни в іншу, з одного міста в інше, з різними цілями та за допомогою турфірм. Ось чому будь-який інвестор або підприємець, який хоче відкрити власну справу в туристичній галузі, повинен розглянути можливість створення туристичної агенції [36, р. 6-7].

Сфера туризму відкрита для великих інвесторів, які мають фінансові можливості інвестувати в туристичну індустрію, а також для підприємців, які просто хочуть заробляти на життя, але не мають початкового капіталу. Насправді підприємства без стартового капіталу можуть розпочати роботу з турагентами-фрілансерами, якщо вони будуть досить старанними, щоб створити велике і добре організоване туристичне агентство.

Туристичні агенти надають послуги, що охоплюють усі аспекти подорожей. Вони допомагають своїм клієнтам у візах (особливо транзитних візах), купівлі авіаквитків, бронюванні готелів, бронюванні таксі та автобусів і, звичайно, інших послугах. Вони співпрацюють з постачальниками послуг, такими як авіакомпанії, компанії з прокату автомобілів, компанії круїзних суден, готелі, залізниці, менеджери туристичних сайтів і, можливо, перекладачі та охоронні агенції (постачають охоронців для знаменитостей та інших VIP-клієнтів тощо).

У цій галузі туристичні агенти зазвичай заробляють гроші за допомогою комісійних послуг, надаючи послуги, пов'язані з подорожами, такі як бронювання авіаквитків, бронювання транзитних віз, бронювання автобусів/таксі, прокат автомобілів, бронювання готелів та бронювання круїзних суден. серед багатьох інших служб. Туристичні агенції також отримують дохід від продажу страхового полісу для подорожей, путівників та продажу іноземних валют [17].

У межах нашого проекту обґрунтуємо умовне створення туристичної агенції «Світ як на долоні», яка передбачає займатися організацією туризму в межах Естонії та за кордоном для громадян Естонії та іноземних громадян.

Мета: відкриття туристичного агентства в місті Таллінн.

Завдання: відкриття туристичного агентства, орієнтованого на людей із середніми доходами і людей, що мають доходи вище середнього.

Головною ціллю фірми є: забезпечення своїх клієнтів якісними послугами, створення нових робочих місць, проникнення на ринок і завоювання частки ринку в перший рік роботи компанії не менше 5%, досягнення середньорічної суми чистого прибутку не менше 20 тис. євро на рік.

Ініціатор проекту

Ініціатором проекту може виступає людина, що раніше працювала менеджером в туристичній агенції та знає роботу в ньому, операторів, з якими буде працювати. Рішення відкрити своє туристичне агентство пов'язане з бажанням працювати на себе і контролювати рівень отримуваних доходів. Для залучення клієнтів, крім маркетингових заходів, будуть підбиратися туристичні подорожі, перевірені в ході роботи найманими працівниками, що мають високу якість надаваних послуг та низькі ціни.

Агентство планує запропонувати своїм клієнтам різноманітні послуги в сфері туризму й відпочинку. Основними напрямками діяльності «Світ як на долоні» є:

- прийом і обслуговування туристів;
- надання послуг туризму, готельних, культурно-видовищних, спортивно-оздоровчих, екскурсійних, транспортних, рекламних, сервісних та перекладацьких послуг.

У туристичній фірмі надаються такі види туристичних послуг:

- прийом і обслуговування туристів;
- готельних, культурно-видовищних, спортивно-оздоровчих, екскурсійних, транспортних, рекламних, сервісних та перекладацьких послуг;
- оформлення в установленому порядку туристські або проїзні документи, візи в іноземних посольствах;
- забезпечення своїх клієнтів авіаквітками і відповідним трансфером;
- розміщення клієнтів у готелях, які мають у своєму розпорядженні усіма необхідними умовами для відпочинку і роботи;
- надання на прохання клієнта послуг з організації та проведення екскурсій та розваг, забезпечення супроводжуючими та гідами;

- надання послуг з організації проведення ділових зустрічей і наукових конференцій (в готелях існує конференц-зали, розраховані на різну кількість ділянок, оснащені сучасною аудіовізуальною апаратурою, комп'ютерами, а також можливість користуватися послугами перекладачів і секретарів).

Фірма організовує для своїх клієнтів туристичні поїздки за наступними країнами: Об'єднані Арабські Емірати, Єгипет, країни Європи та Близького Сходу.

Туристичні послуги фірми «Світ як на долоні» задовольнятимуть потреби клієнтів в отриманні широкого спектру туристичних й готельних послуг, в високому рівні обслуговування, а також залучатимуть своїми достатньо не високими цінами на послуги, які надаються, що вигідно відрізняє її від конкурентів.

Технічні дані забезпечення роботи фірми:

- приміщення: гарний технічний стан, респектабельний зовнішній вигляд, доступне місцезнаходження;
- сучасне обладнання (оргтехніка та комп'ютери);
- засоби зв'язку (достатня кількість ліній зв'язку);
- доступ до глобальної мережі Інтернет;
- програмне забезпечення, для обробки даних, ведення клієнтської бази і технічного аналізу ринку;
- персонал: менеджери вищої кваліфікації, які мають досвід роботи в даній області.

Умови надання послуг:

1) Передача пакету документів замовнику, що включає в себе:

- путівку;
- документи на дорогу;
- додаткові документи.

2) Аналіз ринку і прогнозування попиту.

Результати дослідження ринку стають базою для розробки довгострокової стратегії будь-якої фірми.

Потенційний ризик і проблеми.

Потенційний ризик і проблеми можна було б визначити наступним чином:

- 1) відкриття та розвиток бізнесу у новій країні;
- 2) велика конкуренція та високий сервіс вже діючих естонських туристичних компаній;
- 4) високі вимоги місцевого населення до даного типу послуг.

Інвестиційний план

Об'єм інвестицій

Для того, щоб відкрити туристичне агентство, потрібно 14 000 євро. Розподіл зазначених інвестицій наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Приблизний розподіл інвестиційних коштів для створення туристичної агенції,
євро

Найменування робіт / товарів / послуг	Кіль- кість	Ціна, євро	Вартість, євро
Реєстрація туристичного агентства з відкриттям рахунку і створенням печатки			215
Оренда приміщення на рік			5400
Оздоблення приміщення			350
Виготовлення банера і оформлення фасаду на вході			350
Телевізор для демонстрації реклами та промо-роликів	1	560	560
Кавовий апарат	1	220	220
Орг. техніка комплект (комп'ютер + принтер)	2	400	800
Диван	1	215	215
Стіл	2	40	80
Журнальний столик	1	25	25
Стільці	6	15	90
Доставка та збирання меблів та устаткування			45
Стартові витрати на рекламу			200
Створення сайту	1	18	50
Бронювання путівок	90	60	5400
Всього:			14 000

План інвестиційних робіт

Отримання Ліцензії для відкриття туристичного агентства не потрібно, особливого ремонту теж. Тому діяльність планується почати з третього місяця, щоб почати окупати вкладення. Орієнтовний графік проведення підготовчих робіт наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Орієнтовний графік підготовчих робіт до відкриття туристичної агенції

Найменування робіт		1 міс.	2 міс.
Організаційні моменти			
Реєстрація турагенства			
Підготовка приміщення			
Підписання договору оренди			
Оформлення приміщення			
Виготовлення банера і оформлення фасаду на вході			
Придбання обладнання і техніки			
Доставка та збирання меблів та устаткування			
Маркетингові заходи			
Створення сайту			
Реклама турагенства серед місцевого населення			

Виробничий план

Приміщення

Туристичне агентство не вимагає особливого ремонту і довгих приготувань, приміщення буде взято в оренду з косметичним ремонтом. Воно знаходиться на першому поверсі житлового будинку, розташованого поруч з центром міста. Велика кількість офісів і фірм дає можливість їх працівникам звернутися в туристичне агентство, наприклад, під час обідньої перерви, що збільшить кількість клієнтів. У приміщенні 25 квадратних метрів, тут же розташовані офіси інших організацій.

Устаткування і меблі

З техніки буде потрібно наявність двох комп'ютерів, на яких будуть працювати менеджери, і так само двох багатофункціональних пристроїв. Також

необхідний телевізор з плазмовим екраном (оптимально з діагоналлю від 42 дюймів), на якій будуть демонструвати промо-ролики, реклама фірми та інші пізнавальні ролики. Техніка була куплена в інтернеті, доставка здійснювалася за рахунок магазину. З меблів у приміщенні наявні два столи для менеджерів для підбору туру і оформлення договору. Крім того, є диван і журнальний столик, клієнти можуть на ньому зручно розташуватися і ознайомитися з пропозиціями туристичного агентства.

Орієнтовні витрати туристичної агенції наведені у таблицях 3.3 та 3.4.

Таблиця 3.3

Розрахунок витрат туристичного агентства за рік, євро

Види витрат	Кількість	Ціна, євро	Вартість, євро
З/п менеджера	2	1700	3400
Комунальні послуги		120	120
Оренда	1	450	450
Бронювання путівок	90	60	5400
Реклама та обслуговування сайту	1	50	50
Товари для комфорту працівників та клієнтів		100	100
Всього за місяць		2 480	9 520
Всього за рік (12 міс.)		29 760	114 240

Таблиця 3.4

Витрати туристичної агенції за роками, євро

Види витрат	Витрати по роках, євро		
	1 рік	2 рік	3 рік
З/п працівникам	40 800	64 800	72 000
Комунальні послуги	1 440	1 536	1 620
Оренда	5 400	5 520	5 760
Бронювання путівок	64 800	70 200	75 600
Інші витрати	1 800	2 040	2 100
Всього	114 240	144 096	157 080

Час роботи

Офіс туристичної агенції буде працювати з 9.00 до 20.00 по буднях, з 12.00 до 17.00 у вихідні. Такий графік роботи зручний як для працюючих клієнтів, у яких немає часу відвідати туристичне агентство в стандартний робочий час, так і для інших людей, що мають гнучкий або змінний графік роботи.

Процес надання послуг

Дізнатися про діяльність туристичної агенції можна з інтернету, де розташовується рекламна інформація, журналів, а так само безпосередньо на сайті агентства. Можна записатися на конкретний час або прийти в офіс у зручний час, але тоді є ймовірність, що доведеться чекати.

Процедура надання послуг здійснюється орієнтовно за таким алгоритмом. За запитом потенційного клієнта щодо відвідання певної країни, зацікавлення певним типом відпочинку (пляжний, шопінг і т.п.) та визначення приблизного бюджету, пропонується варіант (або кілька варіантів), при цьому обговорюються всі значущі моменти (що включається в тур, який готель, яке харчування, наявність розваг). Можливо, в процесі обговорення пропозицій, клієнт прийде до висновку, що хоче щось інше, тоді йде подальше обговорення і пошук відповідного варіанту. Після того, як клієнт визначиться з туром, складається Договір надання послуг, обговорюються його умови, відбувається його підписання. Клієнт оплачує зазначену в Договорі суму і очікує настання дати туру. З моменту підписання Договору і до закінчення дії туру, клієнт має право звернутися до менеджера та задати питання, повідомити про проблему. На весь час дії договору клієнта детально проконсультують або вирішать проблеми, які стосуються туристичної поїздки.

Собівартість послуг

Вартість послуг безпосередньо залежить від суми за тур, яку заявляє туристичний оператор. Винагорода агентства складає 30% від ціни за тур. Тому важливе значення мають суми, які оператор вказує в вартості туру.

Аналіз ризиків

В результаті проведення розрахунків для туристичного агентства отримані показники, що гарантують отримання непоганого доходу. Але є ймовірність, що виникнуть ситуації, які не були передбачені в даному бізнес-плані. Зокрема, серед таких ситуацій можуть бути наступні:

1) Падіння доходів у населення. Такий розвиток подій може зменшити кількість клієнтів, при цьому все одно залишаться люди, які мають доходи вище середнього та можуть дозволити собі відпочинок. Така ситуація призведе до переорієнтації на таких клієнтів, відбудеться удорожчання турів.

2) Підвищення цін туристичних операторів, внаслідок падіння курсу євро. Дана ситуація призведе до удорожчання вартості турів. Але, як і в попередньому пункті, залишаться люди, які поїдуть відпочивати. Відбудеться посилення конкуренції між туристичними агентствами, так як загальна кількість потенційних клієнтів зменшиться. Тому важливо всіма можливими способами інформувати про свою діяльність та співпрацювати тільки з перевіреними операторами, щоб заробити собі репутацію надійної фірми.

Таким чином, стрімкий розвиток туризму в Естонії, зростання рівня доходів місцевого населення та сприятливий інвестиційний клімат створюють достатні умови для розробки проекту туристичної агенції в м. Таллінн. Основними чинниками її успішності на ринку туристичних послуг мають бути дотримання співвідношення «ціна-якість», клієнтоорієнтований підхід, широкий вибір туристичних послуг для будь-якого рівня платоспроможності, надійна репутація.

3.3. Розрахунок очікуваних доходів та оцінка економічної привабливості інвестиційного проекту

Оцінка показників інвестиційної привабливості проекту

Основні шляхи отримання доходів турагенством обумовлені його головними функціями і включають наступні:

1) Продаж путівок. Очікується, що за цією послугою агентство буде обслуговувати близько трьох клієнтів за один робочий день. В середньому вартість послуги на одного клієнта становить 80 Євро. За 30 робочих днів, фірма отримує дохід в розмірі 7200 Євро з даної послуги;

2) Надання послуг з організації та проведення екскурсій та розваг, забезпечення супроводжуючими та гідями. Враховуючи, що турагенство тільки розпочинає свою роботу та не має достатньої кількості клієнтської бази, розраховуємо, що даним видом послуг буде хоча б приблизно 10 замовлень від компаній та 10 індивідуальних, середню вартість послуги розраховуємо за середніми цінами на ринку туристичних послуг – 60 з групи, 30 Євро індивідуальні. В результаті, дохід за 30 робочих днів очікується в розмірі 900 Євро.

3) Оформлення в установленому порядку туристські або проїзні документи, візи в іноземних посольствах. Планується, що пропозиція даної послуги буде мати фіксовану ціну – 10 євро за пакет документів. З розрахунку 3 клієнта на день, дана послуга має принести дохід у розмірі 900 Євро.

4) Забезпечення своїх клієнтів авіаквитками і відповідним трансфером. Такий вид заробітку передбачає завчасне бронювання квитків на зручні рейс, з комфортним розміщенням у літаку, а також організація трансферу до/від аеропорту та місць проживання. Такі послуги не мають фіксованої ціни і будуть складати 15% від вартості проїзду. В цілому, розраховуємо, що така послуга знадобиться як мінімум половині клієнтів (45 чоловік) і середня вартість квитків туди/назад та послуг таксі складатимуть 465 Євро. Підрахувавши відповідно за дану послугу дохід буде у розмірі близько 3140 Євро за 30 робочих днів.

5) Надання послуг з організації проведення ділових зустрічей і наукових конференцій. Даний вид послуги передбачає підготовку в проведенні (підбір приміщення для зустрічі, вибір та бронювання готелів, розробка системи харчування), трансфер (бронювання квитків, замовлення таксі чи автобусів), організація дозвільної програми та супроводження під час самої зустрічі чи конференції. Така послуга має фіксовану ціну: 500 євро для груп до 10 чоловік,

1000 євро при участі від 10 до 30 чоловік і 2000 євро для груп більше 30 чоловік. Розраховуємо, що у перші роки роботи турагенції така послуга в середньому буде надаватись 2 рази на місяць і принесе дохід в розмірі 2000 євро.

Отже, за підрахунками доходів від всіх видів послуг турагенства, загальний дохід фірми за 30 робочих днів становить 14140 євро. Згідно з цими розрахунками, за рік наше агентство отримає 169 680 євро (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5

Оцінка доходів турагенства за видами послуг за один рік, євро

Послуги	Очікувана кількість замовлень за місяць	Вартість, євро	Дохід за місяць, євро	Дохід за рік, євро
Продаж путівок	90	80	7200	86 400
Організація та проведення екскурсій	10/10	60/30	900	10 800
Оформлення документів	90	10	900	10 800
Забезпечення авіаквітками та трансфером	45	70	3 140	37 680
Організація проведення ділових зустрічей і наукових конференцій	2	500-2000	2 000	24 000
Всього	-	-	14 140	169 680

Таблиця 3.6

Оцінка доходів турагенства за видами послуг за 3 роки

Послуги	Дохід, євро		
	1 рік	2 рік	3 рік
Продаж путівок	86 400	115 200	144 000
Організація та проведення екскурсій	10 800	12 960	16 200
Оформлення документів	10 800	14 400	18 000
Забезпечення авіаквітками та трансфером	37 680	50 400	63 000
Організація проведення ділових зустрічей і наукових конференцій	24 000	42 000	54 000
Всього	169 680	234 960	295 200

Балансовий прибуток = доходи від продажів – витрати на продажів

1) $169\,680 - 114\,240 = 55\,440$

2) $234\,960 - 144\,096 = 90\,864$

3) $295\,200 - 157\,080 = 138\,120$

Податок на прибуток в Естонії складає 20%:

1) $55\,440 * 20\% / 100\% = 11\,088$

2) $90\,864 * 20\% / 100\% = 18\,173$

3) $138\,120 * 20\% / 100\% = 27\,624$

Таблиця 3.7

Ефективність інвестицій

Індикатори	Рік			
	0	1	2	3
Інвестиції, євро	14 000	-	-	-
Дохід від продажу, євро	-	169 680	234 960	295 200
Витрати, євро	-	114 240	144 096	157 080
Балансовий прибуток, євро	-	55 440	90 864	138 120
Податок на прибуток, 20%	-	11 088	18 173	27 624
Обов'язкові страхові внески, 1,4%	-	156	1 272	1 934
НДС, 20%	-	33 936	46 992	59 040
Чистий прибуток, євро	-	10 260	24 427	49 522

В Естонії є обов'язковими щомісячний соціальні внески в розмірі 1,4%:

1) $55\,440 * 1,4\% / 100\% = 156$

2) $90\,864 * 1,4\% / 100\% = 1\,272$

3) $138\,120 * 1,4\% / 100\% = 1\,934$

НДС в Естонії складає 20%:

$$1) 169\,680 \cdot 20\% / 100\% = 33\,936$$

$$2) 234\,960 \cdot 20\% / 100\% = 46\,992$$

$$3) 295\,200 \cdot 20\% / 100\% = 59\,040$$

Чистий прибуток = балансовий прибуток – податок на прибуток – обов’язковий соціальний внесок – НДС:

$$1) 55\,440 - 11\,088 - 156 - 33\,936 = 10\,260$$

$$2) 90\,864 - 18\,173 - 1\,272 - 46\,992 = 24\,427$$

$$3) 138\,120 - 27\,624 - 1\,934 - 59\,040 = 49\,522$$

Таблиця 3.6

Грошові потоки проекту відкриття турагенції в м. Таллін, Естонія

Рік	Інвестиції, євро	Чистий прибуток, євро	Амортиза ція, євро	Грошові потоки, євро	Дисконт на ставка	Поточна вартість, євро	
						Інвестиц ії	Грошові потоки євро
Початкови й внесок	14 000	-	-	-	-	14 000	-
1	-	10 260	384,3	9875,7	0,969	-	9 272,9
2	-	24 427	384,3	24042,7	0,937	-	21 073,9
3	-	49 522	384,3	49137,7	0,905	-	40 135
Всього	14 000	84 209	1152,9	83056,1	-	14 000	70 481,8

Амортизація:

Меблі – ціна 410 Євро – 6 років

Техніка – ціна 1 580 Євро – 5 років

Меблі:

$$\text{Перший рік} = 410 - (410 / 6) = 410 - 68,3 = 341,7 \text{ Євро}$$

$$\text{Другий рік} = 341,7 - 68,3 = 273,4 \text{ Євро}$$

$$\text{Третій рік} = 273,4 - 68,3 = 205,1 \text{ Євро}$$

$$\text{Четвертий рік} = 205,1 - 68,3 = 136,8 \text{ Євро}$$

$$\text{П'ятий рік} = 136,8 - 68,3 = 68,5 \text{ Євро}$$

$$\text{Шостий рік} = 68,5 - 68,3 = 0 \text{ Євро}$$

Техніка:

$$\text{Перший рік} = 1\,580 - (1\,580 / 5) = 1\,580 - 316 = 1\,264 \text{ Євро}$$

$$\text{Другий рік} = 1\,264 - 316 = 948 \text{ Євро}$$

$$\text{Третій рік} = 948 - 316 = 632 \text{ Євро}$$

$$\text{Четвертий рік} = 632 - 316 = 316 \text{ Євро}$$

$$\text{П'ятий рік} = 316 - 316 = 0 \text{ Євро}$$

$$\text{Перший рік} = 68,3 + 316 = 384,3 \text{ Євро}$$

$$\text{Другий рік} = 68,3 + 316 = 384,3 \text{ Євро}$$

$$\text{Третій рік} = 68,3 + 316 = 384,3 \text{ Євро}$$

Грошові потоки = чистий прибуток – амортизація:

$$1) 10\,260 - 384,3 = 9\,875,7 \text{ Євро}$$

$$2) 24\,427 - 384,3 = 24\,042,7 \text{ Євро}$$

$$3) 49\,522 - 384,3 = 49\,137,7 \text{ Євро}$$

Ставка дисконтування:

Рівень інфляції в Естонії: 2020 р. – 0,9%, 2021 р. – 1,1%, 2022 р. – 1,2%

Депозитна ставка – 0,8%

Ризик – 1,5%

$$\text{СД (перший рік)} = (1 + 0,009) * (1 + 0,008) * (1 + 0,015) - 1 = 0,032$$

$$\text{СД (другий рік)} = (1 + 0,011) * (1 + 0,008) * (1 + 0,015) - 1 = 0,034$$

$$\text{СД (третій рік)} = (1 + 0,012) * (1 + 0,008) * (1 + 0,015) - 1 = 0,035$$

Дисконтна ставка:

$$\text{Перший рік} = 1 / (1 + 0,032) = 0,969$$

$$\text{Другий рік} = 1 / ((1 + 0,032) * (1 + 0,034)) = 0,937$$

$$\text{Третій рік} = 1 / ((1 + 0,032) * (1 + 0,034) * (1 + 0,035)) = 0,905$$

$$NPV = ((9\,875,7 / 1,032) + (24\,042,7 / 1,034^2) + (49\,137,7 / 1,035^3)) - 14\,000 = (9\,569,5 + 22\,490,8 + 44\,348,1) - 14\,000 = 62\,409$$

Грошові потоки (т.в.) = грошові потоки * дисконтна ставка:

Перший рік = $9\,569,5 * 0,969 = 9\,272,9$

Другий рік = $22\,490,8 * 0,937 = 21\,073,9$

Третій рік = $44\,348,1 * 0,905 = 40\,135$

Слід врахувати, що податкова система даної країни передбачає, що якщо підприємець надає послуги або продає товари за межами Естонії, то вони не обкладаються податком з обороту і не відображаються в щомісячних звітах щодо податку з обороту, які подаються до податкового департамент. Тобто організація послуг трансферу, наприклад, з аеропорту Шарм Ель Шейху до готелю, не буде оподатковуватись, а це, в свою чергу, «економить» 20% витрат і збільшує чистий прибуток агентства.

Висновок до Розділу 3:

Викладений у третьому розділі матеріал надає можливість зробити відповідні висновки:

1. В Естонії існує перспектива зростання у сфері туризму та транспорту (порти Мууга і Палдіски). Перспективною платформою для великих міжнародних інвестицій може стати стратегія Балтійського моря - координація проектів восьми держав, що межують з Балтійським морем. Прийняття цієї стратегії в рамках ЄС відбулося в жовтні 2008 р. на засіданні Європейської Ради. Естонія є активним прихильником реалізації Стратегії та її внесок сформульовані в неофіційний документ, в січні 2009 р.

2. Оцінка інвестиційного клімату Таллінну була описана менеджерами компаній Таллінну як вплив на різний інвестиційний клімат за семибальною шкалою, що використовується для оцінки факторів. За семибальною шкалою 1 дуже погані та 7 дуже хороший рейтингів, тому центром шкали є 4. Інвестиційний клімат виражений загальною середньою оцінкою оцінок, підрахованих за всіма

аспектами (тобто середнє значення всіх оцінених питань) у 2019 р., який на думку підприємців у місті Таллінні трохи перевищує чотири – 4,3. Трохи вищий середній результат показує, що талліннські підприємці вважають своє місто більш привабливим, ніж середній показник, в той же час, ще є можливість для вдосконалення.

3. Туризм в Естонії розвивається дуже динамічно, що обумовлено зростанням доходів населення та збільшенням кількості туристів. Тому є доцільною розробка інвестиційного плану з відкриття туристичного агентства у м. Таллінні. Відповідно до розробленого плану сума інвестиційних витрат складає 14 000 євро. Щоб утриматися на ринку туристичних послуг в Естонії, компанія має володіти наступними перевагами: дотримання співвідношення «ціна-якість», клієнтоорієнтований підхід, широкий вибір туристичних послуг для будь-якого рівня платоспроможності, надійна репутація.

4. Розрахунок очікуваних доходів від інвестиційного проекту свідчить, що запропонований інвестиційний проект у перший рік своєї роботи не окупиться на 100%, але чистий дохід другого, а тим паче третього року перевищує інвестиції втричі. Тобто, тур агенція окупиться інвестору приблизно за 1,5 роки. Відкриття туристичної фірми в Естонії може приносити і більші доходи, якщо враховувати податкові пільги для іноземних інвесторів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Естонія вважається однією з економічно найстабільніших держав світу. Незважаючи на те, що територіально вона є однією з найменших країн Балтії, її економіка показує чималі результати і стабільне зростання. Швидко відновивши свою економічну структуру після світової економічної кризи 2008-2009 рр., Естонія повністю інтегрувалася в Європейський економічний простір, приєднавшись до зони євро. За показниками економічних свобод та ведення бізнесу Естонія знаходиться в рейтингу кращих.

Економіка Естонії має одні з найвищих показники зростання серед країн Європейського Союзу, а також найнижчий рівень державного боргу та його приросту. Успіхи естонської економіки були зумовлені ринковими реформами, запровадженням електронного урядування, створенням сприятливого інвестиційного клімату. Значним стимулом для економічних перетворень стали вступ Естонії до ЄС у 2004 р. та приєднання до зони євро у 2011 р. З допомогою структурних фондів ЄС Естонія продовжила реформування економіки, внаслідок чого зросли ВВП та рівень доходів населення, збільшився обсяг інвестицій, підвищилася конкурентоспроможність продукції. Після вступу до ЄС економіка Естонії зазнала певних структурних змін: впало значення промисловості та сільського господарства, водночас зросла частка сфери послуг у ВВП та стала інтенсивно розвиватися туристична сфера. Вступ Естонії до ЄС також уможливив вільний рух робочої сили, внаслідок чого зросла кількість трудових мігрантів з Естонії та стала гостро відчуватися нестача працівників, переважно високої кваліфікації. Трудові мігранти з Естонії їдуть працювати у Фінляндію, Велику Британію, Ірландію, Швецію. Нестача робочої сили в Естонії зумовила приток до країни трудових мігрантів з третіх країн (переважно пострадянських).

Зовнішня торгівля Естонії базується на спільній комерційній політиці ЄС. До Європейського Союзу спрямовані основні потоки експорту з Естонії (переважно до Фінляндії та Швеції), також країни ЄС є основними постачальниками імпорту в Естонію (Німеччина, Фінляндія, Китай, Швеція).

Основні статті експорту Естонії - це товари (продукція машинобудівного, деревообробного та аграрного сектору) та послуги (перевезення, телекомунікації). Імпорт в Естонію складають машини, транспортне обладнання, сільськогосподарську продукцію, харчові продукти, паливно-мастильну та хімічну продукцію.

Визначну роль в економічному розвитку Естонії відіграють прямі іноземні інвестиції. Для іноземних інвесторів створений сприятливий інвестиційний клімат, що включає декілька вільних економічних зон, прозоре адміністрування, широке використання електронного керування. Обслуговуванням інвесторів займається спеціально створена структура Enterprise Estonia. Іноземні інвестори в Естонії мають рівні умови з місцевими фірмами. Завдяки цим чинникам Естонія є лідером у залученні прямих іноземних інвестицій. Перевагами інвестиційного середовища Естонії прагнуть скористатися також українські інвестори. Вони є першими за кількістю бізнесів, зареєстрованих в Естонії онлайн.

Естонські підприємці зацікавлені інвестувати в Україну, проте інвестиційний клімат в Україні значно поступається естонському за простотою ведення бізнесу, процедурою реєстрації, оподаткуванням, захищеністю інвесторів тощо. Для вдосконалення інвестиційного клімату в Україні варто запозичити досвід Естонії в цій галузі, зокрема:

- створення спеціальної структури, що опікується інвесторами;
- максимальне запровадження електронного оформлення дозвільних процедур та електронної звітності;
- спрощення адміністрування податків.

В Естонії туризм розвивається високими темпами, а отже, існує перспектива створення підприємства в туристичній сфері. Враховуючи високу частку Таллінну у розміщенні туристів, доцільно таке підприємство (туристичну агенцію) створювати у Таллінні. Бізнес-середовище Таллінну оцінюється естонськими підприємцями як задовільне та цілком придатне для відкриття підприємства, оскільки наявна вся необхідна інфраструктура, створені електронні державні та недержавні ресурси для допомоги як туристам, так і тим, хто хоче

заснувати туристичний бізнес.

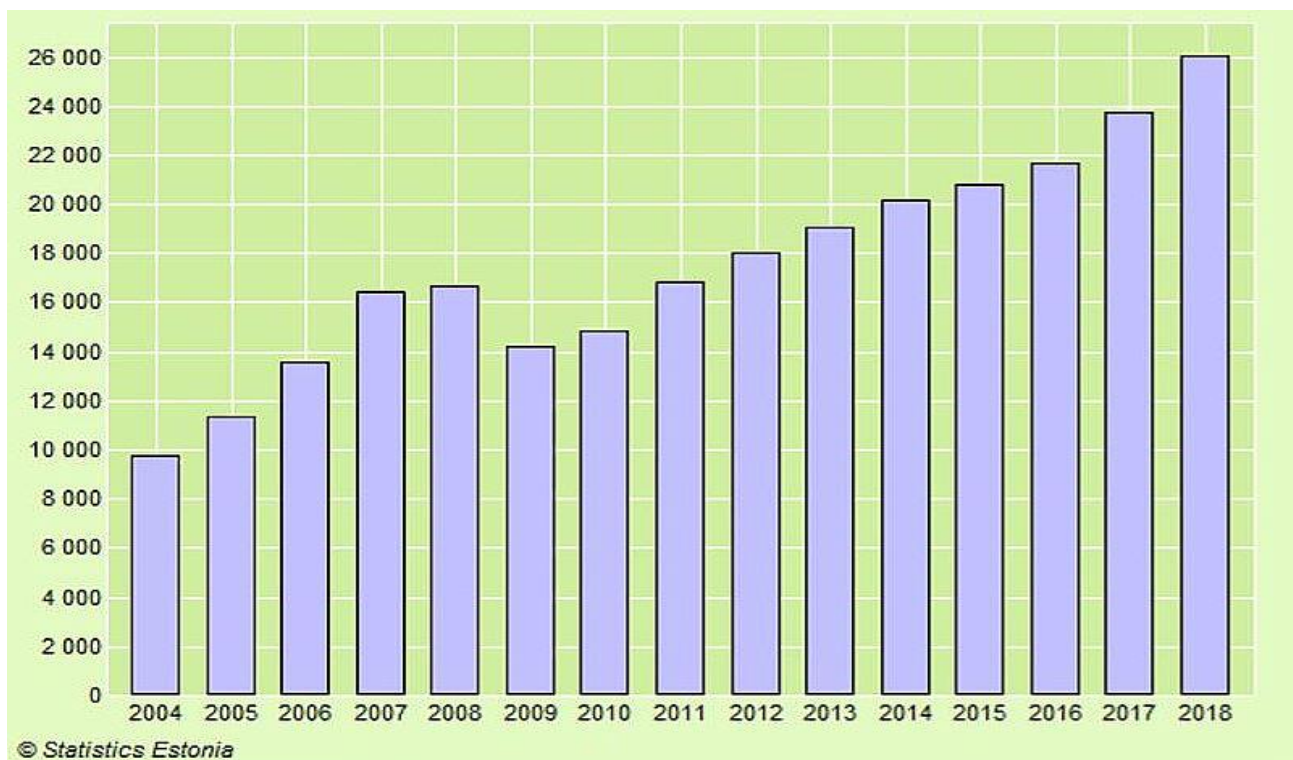
У межах даної роботи розроблено інвестиційний план з відкриття туристичного агенства у м. Таллінні. До проблем туристичного бізнесу в Таллінні належать значна конкуренція на туристичному ринку та високий рівень вимог місцевих потенційних споживачів туристичних послуг. Тому, щоб утриматися на ринку туристичних послуг в Естонії, туристична агенція повинна дотримуватися співвідношення «ціна-якість», мати клієнтоорієнтований підхід, пропонувати широкий вибір туристичних послуг для будь-якого рівня платоспроможності, володіти бездоганною та надійною репутацією.

Розробка інвестиційного плану базується на сумі початкових інвестиційних витрат 14 000 євро. Згідно розрахунку очікуваних доходів від інвестиційного проекту, туристична агенція не принесе у перший рік своєї роботи такий дохід, який поверне інвестовані кошти. Водночас за другий та третій рік роботи туристичної агенції, згідно розрахунків, отримуваний дохід перевищить інвестиції втричі. Тобто, турагенція окупиться інвестору приблизно за 1,5 роки. Відкриття туристичної фірми в Естонії може приносити і більші доходи, якщо враховувати податкові пільги для іноземних інвесторів. Для забезпечення постійного надходження доходу від роботи турагенції важливо вжити всіх заходів, які допоможуть тривалий час зберігати своє місце на ринку туристичних послуг, а також враховувати ймовірність форс-мажорних обставин.

ДОДАТКИ

Додаток А

Динаміка ВВП Естонії з 2004 р., млн євро

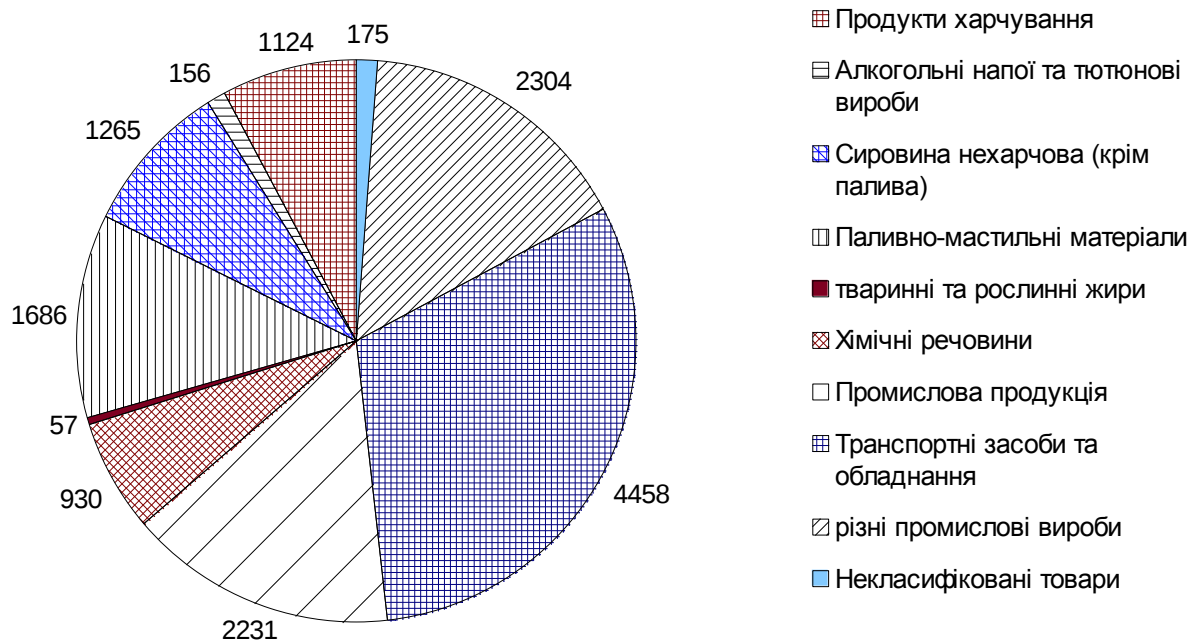

Джерело: Statistics Estonia - <https://www.stat.ee/en>

Зайнятість за видами діяльності у 2019 р., % від загальної кількості
працевлаштованих

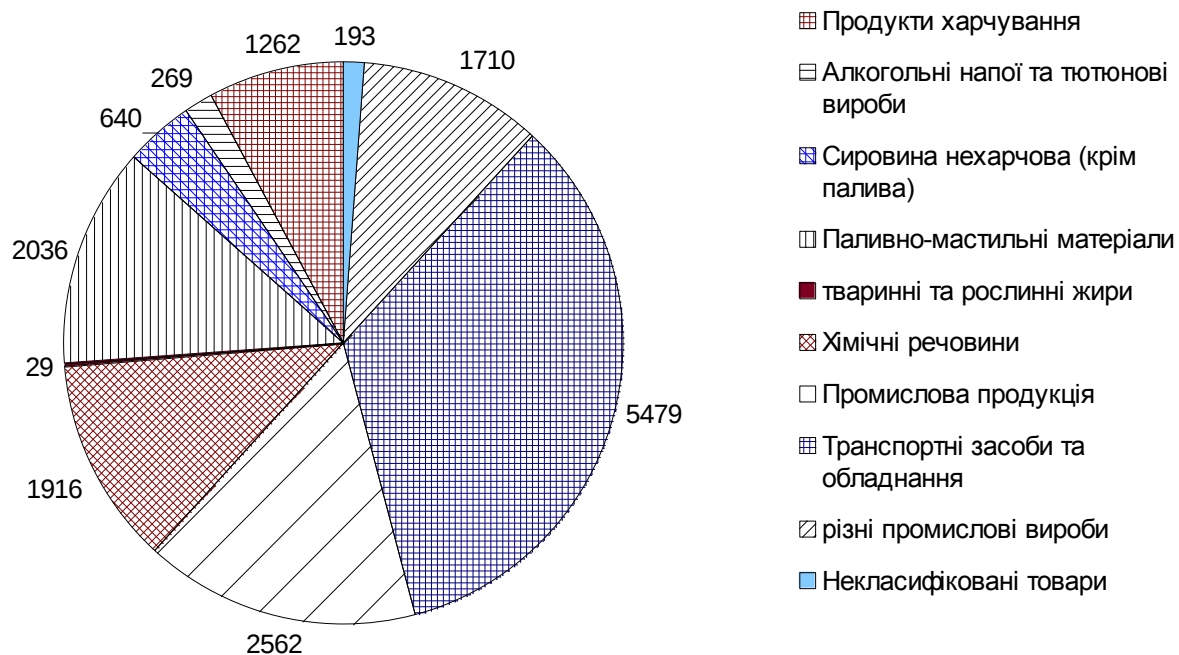
Сільське господарство, лісове господарство та рибальство	3,2
Видобувна галузь	0,7
Виробництво	18
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонування	0,9
Постачання води; каналізація, поводження з відходами та рекультивація	0,4
Будівництво	8,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автомобілів та мотоциклів	12,8
Транспортування та зберігання	7,5
Діяльність проживання та харчування	4,4
Інформація та комунікація	4,8
Фінансова та страхова діяльність	1,8
Діяльність у сфері нерухомості	1,7
Професійна, науково-технічна діяльність	4,7
Адміністративна та допоміжна сервісна діяльність	3,5
Державне управління та оборона, обов'язкове соціальне забезпечення	6,1
Освіта	9,2
Діяльність у галузі охорони здоров'я та соціальної роботи	6,3
Мистецтво, розваги та відпочинок	3
Інші види діяльності	2,2

Структура експорту Естонії у 2019 р., млн євро

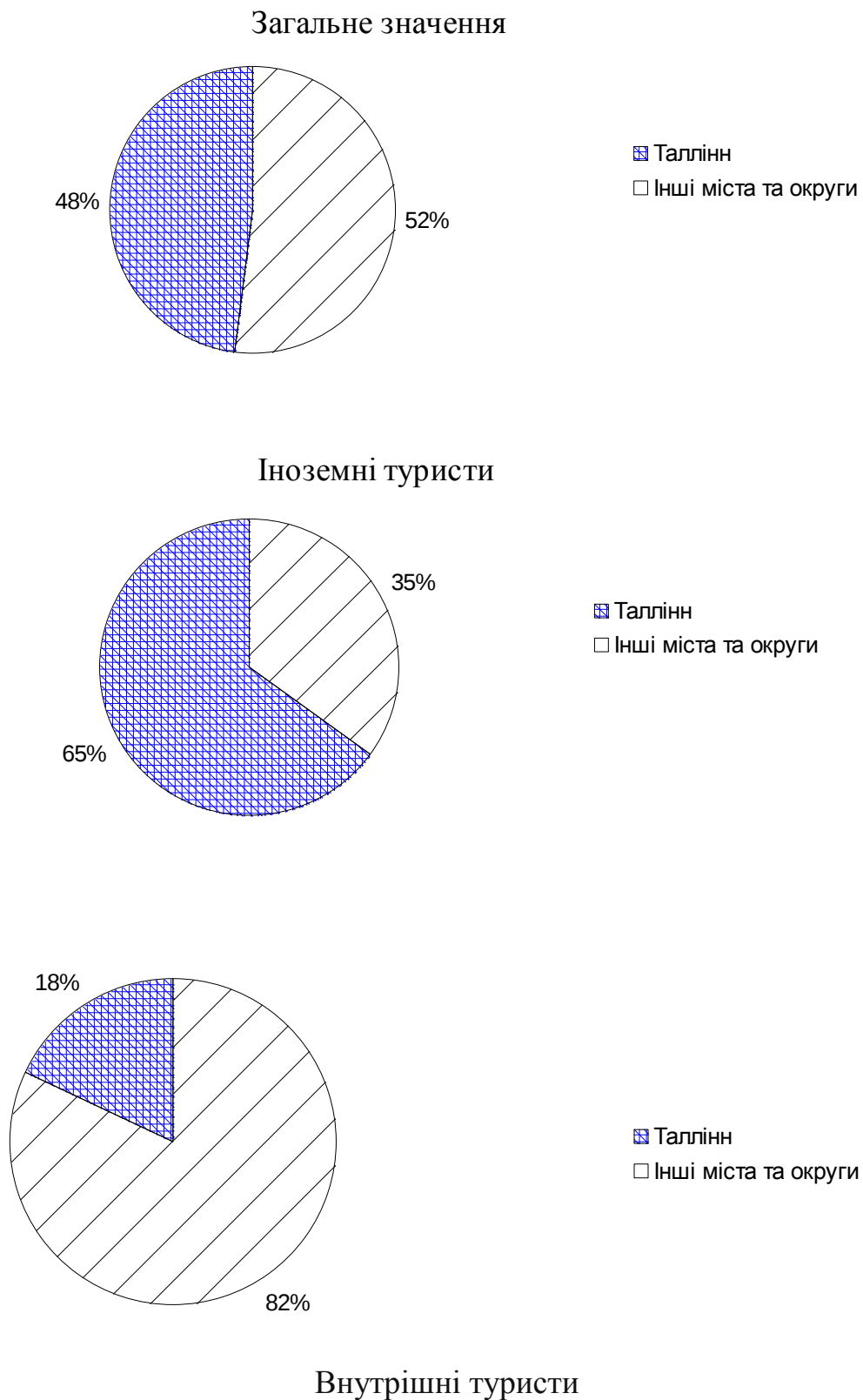
Джерело: Statistics Estonia - <https://www.stat.ee/en>

Структура імпорту Естонії у 2019 р., млн євро

Джерело: Statistics Estonia - <https://www.stat.ee/en>

Частка Таллінна у проживаннях (ночівлях) туристів у 2018 р., %

Джерело: Tourism in Estonia in 2018 [57]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О. О. Туристські ресурси Естонії: позиціонування в Україні та світі / О. О. Бейдик, Ю. С. Бондарчук, Н. О. Мішеніна // Географія та туризм. - 2014. - С. 112-118.
2. Бондаренко М. П. Теоретичні засади розвитку індустрії туризму / М. П. Бондаренко // Економічний часопис ХХІ. – 2012. – № 3-4. – С. 19-22.
3. Вуйцик О. Вплив рекреаційно-туристичного комплексу на розвиток економіки держави / О. Вуйцик // Вісник Львівського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 24. – С.35-42.
4. Гуткевич С.О. Проблеми діяльності підприємств туристичної сфери і шляхи їх розв'язання / С.О. Гуткевич, Л.А. Дяченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11. – С. 63-70.
5. Довбенко О. М. Туристичний бізнес та його доходи / О. М. Довбенко // Формування стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні: матеріали Всеукр. круглого столу: зб. наук. ст. та виступів. – К., 2007. – С.58-60.
6. Журавльов О. В. Статистичне моделювання трансформації економічних систем країн Балтії / О. В. Журавльов, О. А. Урбан // Економічний форум. - 2015. - № 1. - С. 42-50.
7. Магійович Р. І. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу в Західному регіоні / Р. І. Магійович, О. В. Пилип'як, О.О. Шкрібинець // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Т.18, №7. – С.164-169.
8. Погасій С. О. Інвестиційний менеджмент (в прикладах і завданнях): навч. посібник / С.О. Погасій, О.В. Познякова, Ю.В. Краснокутська; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 337 с.
9. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. проф. В.Г. Герасименко. – Одеса: Астропринт, 2013. – 334 с.
10. Ткаліч Т. Країни Балтії: досвід та проблеми входження до Європейського Союзу / Т. Ткаліч // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського.

- Економічні науки. - 2016. - № 2. - С. 94-101.
11. Чала В. С. Порівняльний аналіз ринкових реформ в Естонії та Австрії: уроки для України / В. С. Чала, К. Вибла, І. Білова // Економічний простір. - 2016. - № 116. - С. 89-103.
 12. Чир Н. В. Економічний аналіз розвитку туристичної індустрії в країнах Балтійського регіону (на прикладі Естонії) / Н. В. Чир, С. В. Жуков // Економічний форум. - 2015. - № 4. - С. 107-118.
 13. Donaj Ł. 15 years of the Baltic States membership in EU: problems, perspectives and experience for Ukraine / Ł. Donaj, V. Zavadskyi // Схід. - 2018. - № 6. - С. 46-51.
 14. Білецький М. І. Суспільно-географічна характеристика Естонії: виклики розвитку держави у ХХІ ст. [Електронний ресурс] / М. І. Білецький, Л. І. Котик // Актуальні проблеми країнознавчої науки : Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція. - Режим доступу: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2016/11/11/суспільно-географічна-характеристик/>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
 15. Брусиловська О. Друга Естонська республіка: взаємовплив складових системної трансформації [Електронний ресурс] / О. Брусиловська, Н. Сіндецька // *Studia politologica Ucraino-Polona*. - 2013. - Вип. 3. - С. 318-325. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spr_2013_3_39, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
 16. Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. – Режим доступу <http://www.unwto.org>.
 17. Гайдук А.Б. Фактори формування та розвитку туристичної системи в ринкових умовах [Електронний ресурс] / А.Б. Гайдук. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9710/1/30.pdf>
 18. Григорян А. А. Страны Прибалтики на пути к экономике замкнутого цикла [Електронний ресурс] / А. А. Григорян, Н. Ю. Бородавкина // Балтийский регион. - 2017. - № 3. - Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/strany-pribaltiki-na-puti-k-ekonomike-zamknutogo-tsikla/pdf>, вільний. - Загол. з екрану. -

Мова рос.

19. Естонія увійшла у фазу економічної кризи, - Міністр фінансів [Електронний ресурс] // День. - 2020. - 11 березня. - Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/110320-estoniya-uviyshla-u-fazu-ekonomichnoyi-kryzy-ministr-finansiv>, вільний. - Мова укр.
20. Естонський здоровий глузд: посол Естонії в Україні Лаурі Лепік про шлях своєї країни до Євросоюзу [Електронний ресурс] / Спілкувалася Ганна Трегуб. - Режим доступу: <https://tyzhden.ua/World/43799>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
21. Информационный портал эстонского государства // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.eesti.ee/ru/>.
22. Керстінг К. Естонія не може зупинити еміграцію [Електронний ресурс] / К. Керстінг, І. Завгородня. - Режим доступу: <https://p.dw.com/p/16QwA>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
23. Курило Ю. Эстония – платформа для украинского бизнеса с глобальными амбициями [Електронний ресурс] / Ю. Курило // Юрист&Закон. 2016. - № 18. - Режим доступу: https://uz.ligazakon.ua/magazine_article/EA009149, вільний. - Загол. з екрану. - Мова рос.
24. Мертсина Т. Влияние Европейского союза на экономику Эстонии за 15 лет увеличилось [Електронний ресурс] / Т. Мертсина. - Режим доступу: <https://kukkur.swedbank.ee/ru/analizy/euroopa-liidu-moju-eesti-majandusele-on-15-aastaga-suurenenud>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова рос.
25. Михайлова А. Роль инноваций в обеспечении экономической безопасности: опыт Эстонии [Електронний ресурс] / А. Михайлова // Современная Европа. - 2019. - №7. - С. 136–147. - Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-innovatsiy-v-obespechenii-ekonomicheskoy-bezopasnosti-opyt-estonii/pdf>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова рос.
26. Нестор М. Как за 25 лет изменилась структура экономики Эстонии? [Електронний ресурс] / М. Нестор. - Режим доступу: <https://www.seb.ee/ru/forum/ekonomicheskaya-sreda/kak-za-25-izmenilas-struktura->

- ekonomiki-estonii, вільний. - Загол. з екрану. - Мова рос.
27. Нестор М. Экономике Эстонии больше всего преобразжали независимости [Електронний ресурс] / М. Нестор // Деловые ведомости. - 2018, 26 февраля. - Режим доступа: <https://www.dv.ee/mnenija/2018/02/26/jekonomiku-jestonii-bolshe-vsego-preobrazhali-nezavisimosti>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова рос.
 28. Обзор использования и сохранности госимущества в 2013-2014 гг. : Заключение государственного контролера о проблемах развития и экономики Эстонского государства (Отчет Госконтроля перед Рийгикогу, Таллинн, 2014 г.) [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <https://www.riigikontroll.ee/LinkClick.aspx?fileticket=H8z1QTuTfGo%3D&language=ru-RU&forcedownload=true>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова рос.
 29. Офіційний сайт уряду Естонії // [Електронний ресурс] - Режим доступа: <https://www.valitsus.ee/ru>.
 30. Павленко А. У грошах щастя: Як Естонія намагається впоратися з масовим відтоком фахівців [Електронний ресурс] / А. Павленко // NV.ua. - 02.06.2019. - Режим доступа: <https://nv.ua/ukr/world/countries/u-groshah-shchastya-yak-estoniya-namagayetsya-vporatisya-z-masovim-vidtokom-fahivciv-50024443.html>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
 31. Податкове планування в Естонії // [Електронний ресурс] - Режим доступа: <https://www.dklex.ee/ukr/tax-planning.html>.
 32. Рибаків Д. Ліберальні реформи: з чого складається «економічне диво» Грузії, Словаччини, Естонії, Великої Британії та Польщі [Електронний ресурс] / Д. Рибаків, П. Яворський, П. Харламов. - Режим доступа: <https://mind.ua/publications/20209677-liberalni-reformi-z-chogo-skladaetsya-ekonomichne-divo-gruziyi-slovachchini-estoniyi-velikoyi-britan#estonian>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
 33. Таубе Ф. Естонія - зразкова учениця Євразії [Електронний ресурс] / Ф. Таубе, О. Перепадя. - Режим доступа: <https://p.dw.com/p/1919Q>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
 34. У Таллінні починає роботу українсько-естонська торгова палата [Електронний

- ресурс]. - Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/05/31/7096784/>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова укр.
35. 2019 OECD Economic Survey of Estonia [Електронний документ] / Organisation for Economic Co-operation and Development. - Режим доступу: <https://www.oecd.org/economy/estonia-economic-snapshot/>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
36. Global Tourism: Third edition [Електронний ресурс] / Edited by William F. Theobald. - Burlington, 2005. - Режим доступу: <https://www.economy.gov.ae/Publications/Butterworth-Heinemann.Global.Tourism.ISBN0750677899.pdf> - Загол. з екрану. - Мова англ.
37. Economy: Estonia [Електронний ресурс] / Central Intelligence Agency site. - Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
38. Estonian Economy Overview [Електронний ресурс] / Ministry of Foreign Affairs of Estonia site. - Режим доступу: <https://vm.ee/en/estonian-economy-overview>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
39. Estonian Investments and Trade Agency [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.investinestonia.com>; www.tradewithestonia.com, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
40. Estonian Labour Market Review [Електронний документ] / Eesti Pank site. - Режим доступу: https://www.eestipank.ee/sites/eestipank.ee/files/publication/en/LabourMarket/2019/ty_2_2019_eng.pdf, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
41. Estonian Labour Market Today and Tomorrow [Електронний документ] - Режим доступу: <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2019/06/Estonian-Labour-Market-Today-and-Tomorrow-2018.pdf>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
42. Foreign trade figures of Estonia [Електронний документ] / Nordea Trade site. - Режим доступу: <https://www.nordeatrade.com/fi/explore-new-market/estonia/trade-profile>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.

43. Imports and Exports in Estonia [Електронний ресурс] / Company Formation Estonia site. - Режим доступу: <https://www.companyincorporationestonia.com/imports-and-exports-in-estonia>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
44. In March, the number of accommodated tourists dropped by more than a half [Електронний ресурс] / Statistics Estonia site. - Режим доступу: <https://www.stat.ee/news-release-2020-055>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
45. Kallas S. Estonia's 15 Years in the EU [Електронний документ] / S. Kallas. - Режим доступу: <https://icds.ee/estonias-15-years-in-the-eu/>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
46. Kerikmäe, Tanel & Mölder, Holger & Chochia, Archil. (2019). Estonia and the European Union [Електронний документ]. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/337499115_Estonia_and_the_European_Union, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ. - DOI: 10.1093/acrefore/9780190228637.013.1105.
47. Kotenok, Andrii & Kulaga, Iryna & Klivak, Vsevolod & Tkachenko, Olena. (2020). The E-Government's Influence on the Country's Economy (At the Example of Ukraine and Estonia) [Електронний документ] // Advances in Economics, Business and Management Research, volume 12. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/340300254_The_E-Government's_Influence_on_the_Country's_Economy_At_the_Example_of_Ukraine_and_Estonia, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ. -DOI: 10.2991/aebmr.k.200318.022.
48. OECD Economic Surveys: Estonia [Електронний документ] / Organisation for Economic Co-operation and Development. - Режим доступу: <http://www.oecd.org/economy/surveys/estonia-2019-OECD-economic-survey-overview.pdf>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
49. OECD Economic Surveys: Estonia : Executive Summary. December 2019 [Електронний документ] / Organisation for Economic Co-operation and

- Development. - Режим доступу: <https://www.oecd.org/economy/estonia-economic-snapshot/>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
50. Omondi Sh. What Are The Biggest Industries In Estonia? [Електронний документ] / Sh. Omondi // WorldAtlas site, Jul. 2, 2019. - Режим доступу: worldatlas.com/articles/what-are-the-biggest-industries-in-estonia.html, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
51. Overview of Economy 2018 [Електронний ресурс] / Ministry of Economic Affairs and Communications of Estonia site. - Режим доступу: https://www.mkm.ee/sites/default/files/overview_of_economy_2018.pdf, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
52. Peterson A. Emigration and its Effect on the Estonian Labor Market [Електронний документ] / A. Peterson. - Режим доступу: <https://www.e-ir.info/2013/05/06/emigration-and-its-effect-on-the-estonian-labor-market/>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
53. Raudjärv M. Economic and trade Relations of Estonia as a EU Member State, incl. with Russia and Ukraine [Електронний документ] / M. Raudjärv. - Режим доступу: <https://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/download/12237/7347/0>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
54. Statistical Yearbook of Tallinn 2019 [Електронний документ] / Tallinn site. - Режим доступу: <https://www.tallinn.ee/eng/g7901s122113>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
55. The economic context of Estonia [Електронний документ] / Nordea Trade site. - Режим доступу: <https://www.nordeatrade.com/fi/explore-new-market/estonia/economical-context>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
56. Tourism [Електронний ресурс] / Ministry of Economic Affairs and Communications of Estonia site. - Режим доступу: <https://mkm.ee/en/objectives-activities/construction-and-housing-sector/tourism>, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.
57. Tourism in Estonia in 2018 (updated on 19 June 2019) [Електронний документ]. - Режим доступу: https://static2.visitestonia.com/docs/3371896_tourism-in-estonia-2018.pdf, вільний. - Загол. з екрану. - Мова англ.